



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Peter Holmer

I hederns namn

En studie om rättssystemets hantering av hedersrelaterat våld

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christian Häthén

Termin för examen: period 1 HT2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Några ord om ämnet	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Perspektiv och avgränsningar	7
1.4 Metod	10
1.5 Material och forskningsläge	11
1.6 Disposition	13
2 HEDERSRELATERAT VÅLD - TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
2.1 Klansamhället och hederskonceptet	14
2.2 Hedersbegreppet	17
2.3 Sammanfattande kommentarer	23
3 STRAFFRÄTTSLIGA REGLERINGAR	25
3.1 Mord	25
3.2 Medverkan till brott	27
3.3 Straffmätning och straffvärde	29
3.4 Sammanfattande kommentarer	32
4 ÅTTA FALL AV GROVT HEDERVÅLD	33
4.1 Hallelunda-målet	33
4.2 Landskronafallet	35
4.3 Märstafallet	36
4.4 Gävlefallet	38
4.5 Södertälje-målet	40
4.6 Årsta-målet	41
4.7 Mariannelund-målet	42
4.8 Alingsåsfallet	44
4.9 Sammanfattande kommentarer	45
5 ANALYS	46
5.1 En definition av hedersrelaterat våld	46
5.2 Våldet i de undersökta fallen	49
5.3 Rättssystemets hantering	52
5.4 Diskussion – vilka problem kan identifieras?	57
5.5 Sammanfattande slutsatser	61
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	63
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	67

Summary

Honor-related violence is a captivating topic. It has been a frequent subject of debate in Swedish mass media and voices have regularly been raised demanding that specific criminal laws against such crimes should be introduced, e.g. making honor motives an aggravating circumstance when deciding penalty. However, in legal doctrine, honor-related violence is still a relatively unexplored subject.

This essay aims, from an interdisciplinary perspective, to investigate honor-related violence, particularly honor killings. The purpose is partly to define what honor-related violence is, but also to investigate how the violence manifests itself. Thereafter, the intent is to investigate and discuss any identified problems regarding how the Swedish judicial system handles this kind of crime. The focus is especially on whether applicable laws as well as Supreme Court practice allows for a uniform adjudication, and to what extent participants and instigators of honor-related violence, beside the main perpetrator, are subject to prosecution. The essay is mainly based on sociological doctrine together with several selected cases of honor killings.

Honor-related violence can be defined as acts of violence that aims to punish someone, who by violating the social norm, especially the female chastity-norm, has dishonored the family, and where the motive behind the acts of violence is to uphold or restore the family's honor. The violence is characterized by that it is usually aimed at closely related family members, and is sanctioned by the family.

Based on the investigated cases, the lower courts seems to be uncertain how to assess the subject of honor in honor-related killings. In several cases the lower court do not even touch on the subject, and in the cases it is assessed, the lower courts sometimes view it as an aggravating circumstance, and sometimes not. Thus, the application of the law is not uniform. In several of the investigated cases it has also been clear, or existed reasons to assume, that several other individuals, who did not have to stand trial, knew about the murder plans, and/or even encouraged or urged them. Thus, investigative action and prosecution against possible participants is not satisfactory in the investigated cases.

It seems some kind of clarification whether honor motives should be an aggravating circumstance or not is needed. Such a clarification needs to be shaped politically, considering the courts, especially the Supreme Court, seems to be unwilling to take a clear stand on the subject. If a special criminal law aimed at honor-related crimes were to be introduced, it is important that the risk of such a law being discriminatory is considered, as it in practice would be directed and applied on certain minority groups only.

Sammanfattning

Hedersrelaterat våld är ett ämne som engagerar. Förutom att ämnet debatteras flitigt i massmedia höjs regelbundet röster om att våldet borde särkriminaliseras, t.ex. genom ett införande av hedersmotiv som särskild straffskärpande grund. Men inom rättsvetenskapen är hedersvåld fortfarande ett förhållandevis outforskat område. Hur ser rättsystemet, särskilt domstolar, egentligen på och hur resonerar man kring hedersrelaterad brottslighet?

Syftet med uppsatsen är att utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv undersöka fenomenet hedersrelaterat våld. Syftet innefattar att definiera vad hedersrelaterat våld är, att undersöka hur våldet manifesteras och hur den faktiska rättsliga hanteringen ser ut, samt att föra en diskussion kring eventuell problematik kring den rättsliga hanteringen. Fokus ligger särskilt på tillämpningen av medverkansinstitutet samt domstolarnas bedömning av straffvärde. Uppsatsen baseras främst på sociologisk doktrin samt ett antal utvalda rättsfall.

Hedersvåld kan definieras som våldshandlingar som syftar till att kontrollera, bestraffa eller hämnas någon som genom brott mot den sociala normen, särskilt den kvinnliga kyskhetsnormen, kränkt eller riskerar att kränka individens eller familjens heder, och där motivet bakom handlingen är att återupprätta eller upprätthålla hedern. Våldet kännetecknas av att det riktas mot närstående och är sanktionerat av familjen. Sett utifrån de undersökta rättsfallen är våldet synnerligen grovt, ofta med tortyrliknande och rituella inslag.

Det saknas en tydlig praxis för hur hedersmotiverade mord ska bedömas. I många fall berörs hedersfrågan överhuvudtaget inte, och i de fall hedersfrågan utreds råder det oenighet om hedersmotiv ska utgöra en försvärande omständighet eller ej. Rättstillämpningen är således inte enhetlig. I flera av de undersökta fallen har det också stått klart, eller funnits skäl att anta, att flera personer känt till brottsplanen och/eller uppmanat gärningsmannen att utföra dådet. Eventuella medverkare och anstiftare måste därmed på ett bättre sätt utredas och åtalas.

Det framstår som att någon form av klagande huruvida hedersmotiv ska utgöra en försvärande omständighet behöver göras. Ett sådant klagande bör dock ske genom politiska beslut, med hänsyn till att domstolarna, särskilt Högsta domstolen, under en lång tid varit ovilliga att etablera en tydlig praxis. Om lagstiftning riktad specifikt mot hedersbrott skulle införas, är det särskilt viktigt att risken för diskriminerande effekter beaktas, då sådan lagstiftning i praktiken endast skulle tillämpas på vissa minoritetsgrupper.

Förord

Jag vill rikta ett särskilt tack till min handledare Christian Häthén. De värdefulla insikter och mycket intressanta diskussioner Christian bidragit med under uppsatsskrivandet har varit guld värda för mig.

Min juristexamen vill jag tillägna min hustru, Johanna. Utan dig hade detta inte varit möjligt.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	Departementsserien/Regeringspromemoria
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk Tidskrift
LVU	Lagen om vård av unga (1990:52)
NCK	Nationellt Centrum för Kvinnofrid
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Några ord om ämnet

2002, för drygt 15 år sedan, mördades Fadime Sahindal. Hennes enda brott var att hon ville gå sin egen väg i livet och välja sin egen pojkvän. Genom sitt sätt att leva vanhedrade hon sin familj, som till slut inte såg någon annan utväg än att döda henne. Ansvaret föll på Fadimes pappa, som utförde dådet genom att skjuta henne i huvudet från nära håll.¹

Fadimes död gav eko i ett Sverige där hedersrelaterat våld ditintills varit ett relativt okänt begrepp. Mordet utlöste en minst sagt laddad och polariserad debatt i massmedia om hedersrelaterat våld där den ena sidan anklagades för att utnyttja en ung kvinnas död för att bedriva en främlingsfientlig agenda, medan den andra sidan beskylldes för att ignorera problemen eller inte ta hedersvåldet på allvar.²

I år, 2017, det vill säga 15 år senare, har debatten återigen blossat upp efter att ett stort antal artiklar publicerats i dags- och kvällspress. Debatten är fortfarande till viss del polariserad, men tveklöst är det, åtminstone utifrån den bild media förmedlar, numera betydligt färre som förnekar det hedersrelaterade våldets existens eller relevans. I en artikel från den 29 maj 2017 publicerad i Aftonbladet skrevs det att uppemot 240 000 människor, de flesta unga kvinnor, lever under någon form av hedersförtryck i Sverige.³ I Sveriges Radio rapporterades det den 6 augusti 2017 att vart tionde mord under 2016 var hedersrelaterat, och i Göteborgs-Posten kunde man den 29 maj 2017 läsa om hur flera hundra unga flickor omhändertas enligt LVU

¹ Se Svea Hovrätt mål nr B 4651-02, dom 2002-05-31.

² Jfr <<https://www.dn.se/arkiv/kultur/debatt-kulturella-hedersmord-fadime-mordades-for-att-hon-var-kvinna-lattvindiga-forklaringar-gynnar/>>, besökt den 26 november 2017 kl. 10:53, och <<https://www.dn.se/arkiv/kultur/debatt-kulturella-hedersmord-den-stora-skracken-for-skillnader/>>, besökt den 19 november 2017 kl. 10:56.

³ <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/knnm9/forskare-240-000-unga-i-sverige-kan-vara-drabbade>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:03.

varje år på grund av hedersproblematik.⁴ I en intervju angående hedersvåld i Aftonbladet TV från den 30 maj 2017 utbrister jämställdhetsminister Åsa Regnér upprört att ”*det ska försvinna, det ska bort*”.⁵ Riktningen i det offentliga samtalet kring hedersvåld är tämligen tydlig: hedersvåld existerar och det är oönskat.

Hedersrelaterat våld är, som framgår av ovan, uppenbarligen ett ämne som engagerar. Det är också ett ämne med många frågor men få enkla svar. Inte sällan är det mot rättssystemet som blickarna och kraven på lösningar riktas. Vid ett otal tillfällen det senaste decenniet har opinionsbildare från rikets alla hörn, särskilt på senare tid, bl.a. höjt röster om att hedersvåldet måste få någon form av eget erkännande i svensk straffrätt, t.ex. genom införande av hedersmotiv som särskild straffskärpningsgrund.⁶ Än så länge har sådana krav tillbakavisats med hänvisning till att det redan idag, i princip, finns möjlighet för domstolarna att beakta hedersmotiv vid straffvärdesbedömningen.⁷ Hur rättssystemet, särskilt domstolarna, i realiteten hanterar och resonerar kring frågor om heder och hederskultur är emellertid förhållandevis okänt. Än så länge har nämligen få svenska studier utforskat detta engagerande ämne utifrån en straffrättslig synvinkel.

Denna uppsats är ett försök att bidra till kunskapsläget. Förhoppningen är dels att kunna bidra till en ökad förståelse för hur fenomenen heder och hedersvåld manifesterar sig, dels att skapa insikt om hur rättssystemet, framförallt domstolar, ser på och resonerar kring hedersrelaterat våld.

⁴ <<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/932132?programid=4702>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:03 och <http://www.gp.se/nyheter/hedersflickorna/gp-avslöjar-527-unga-offer-för-hedern-1.4310835#>, besökt den 9 november kl. 09:03.

⁵ <<https://tv.aftonbladet.se/abtv/articles/218082>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:06.

⁶ Se t.ex. <<https://www.svt.se/opinion/dags-for-sverige-att-lagstifta-om-hedersbrott>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:54, <<http://www.barometern.se/debatt/lagstifta-mot-hedersbrott/>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:54 eller <<https://www.svd.se/peka-ut-hedersbrott-i-sarskild-lagstiftning>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:56.

⁷ Se t.ex. Justitiekommitténs betänkande 2012/13:JuU10, s. 13f.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv, med material hämtat företrädesvis från sociologins och rättsvetenskapens fält, undersöka fenomenet hedersrelaterat våld, särskilt med fokus på hedersmord. Närmare bestämt är avsikten dels att beskriva och försöka definiera vad hedersrelaterat våld är, dels att undersöka hur den faktiska rättsliga hanteringen av sådant våld ser ut. Avslutningsvis syftar uppsatsen till att föra en diskussion kring eventuell problematik kring den rättsliga hanteringen av hedersrelaterat våld, med särskilt avseende på straffvärdesbedömning och medverkan till brott, samt hur dessa problem bör hanteras.

Till stöd för att uppnå syftet har följande fyra frågeställningar formulerats. Avsikten är att besvara och diskutera dessa i uppsatsens avslutande analys- och diskussionskapitel.

1. Vad är hedersrelaterat våld och hur bör det definieras?
2. Hur manifesteras hedersrelaterat våld, sett utifrån åtta utvalda rättsfall?
3. Sett utifrån de utvalda rättsfallen – hur resonerar utredare, åklagare och särskilt domstolar kring hedersrelaterat våld, och framstår rättstillämpningen såsom enhetlig?
4. Vilken problematik uppstår i domstolarnas hantering av brott som begås med hedersmotiv, särskilt avseende straffvärdesbedömning och medverkan till brott? Hur bör denna problematik hanteras?

Ämnet undersöks genom att rättsfall med tillhörande förundersökningsprotokoll studeras, dels i ljuset av tillämpliga straffrättsliga bestämmelser, dels mot bakgrund av vad den sociologiska forskningen säger om hedersrelaterat våld. Ämnet undersöks och analyseras främst utifrån vad författaren valt att benämna ett *socialkulturellt perspektiv*, dvs. att hedersvåld är en företeelse som har sin förklaring främst i sociala strukturer och kulturella traditioner.

1.3 Perspektiv och avgränsningar

Hedersrelaterat våld är ett komplext ämne som egentligen inte har några naturliga avgränsningar. Som antytt ovan existerar det inom forskning, politik och media flera helt olika uppfattningar om vad hedersvåld är och hur det ska förstås och definieras.

Först kan det här sägas att inte alla är överens om att hedersvåld så som det beskrivs i media överhuvudtaget existerar. År 2005, alltså några år efter Fadime Sahindals död, publicerades en statlig utredning författad av bl.a. Masoud Kamali.⁸ I utredningen beskriver Kamali hur begreppen hedersvåld och hedersmord utnyttjas av vad som kan kallas majoritetssamhället och media för att skapa ett ”vi” och ett ”dem” genom att separera våldet och se det som en integrerad del av ”invandrarkulturen”. Hedersvåldet, menar Kamali, presenteras som en del av ”de andras” kriminalitet som är väsentligt skild från t.ex. våld i nära relationer mellan etniska svenskar. Våldet mellan etniska svenskar presenteras samtidigt som någonting som saknar kulturella förklaringar och som utförs av avvikande individer.⁹ Kategoriseringen av våld fungerar på så sätt som ett instrument för att dela upp populationen mellan ett ”vi” och ett ”dem”, vilket, enligt Kamali, i sin tur är ett uttryck för den universella rasistiska logiken.¹⁰ Kamali har emellertid senare påpekat att han inte förnekar hedersvåldets existens, och att hans kritik snarare riktat sig mot att begreppet ofta utnyttjas för att bedriva en rasistisk agenda.¹¹ Det perspektiv som Kamali har skulle kunna betraktas som ett *intersektionellt perspektiv*.¹²

En annan uppfattning är att hedersvåldet i själva verket inte är skilt från annat våld som män utsätter kvinnor för, men att det däremot framställs som om det är det. Enligt denna uppfattning ska analysen istället fokusera på likheterna mellan mäns våld mot kvinnor, t.ex. i nära relationer, och det hedersrelaterade våldet. Enligt det här perspektivet är det hedersrelaterade våldet en del av det globala, strukturella, patriarkala våldet, som i sin tur syftar till att kontrollera kvinnans sexualitet.¹³ En renodlad variant av detta perspektiv skulle kunna betraktas som ett *könsmaktperspektiv*,

⁸ Masoud Kamali är professor i socialt arbete på Mittuniversitetet och vid Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala Universitet. Medförfattare av SOU 2005:41.

⁹ SOU 2005:41 s. 56.

¹⁰ SOU 2005:41 s. 55f.

¹¹ <<http://blogg.gp.se/ledarbloggen/2017/04/20/masoud-kamali-svarar-thomas-gur/>>, besökt den 31 augusti 2017 kl. 10:45.

¹² NCK publikation 2010:1 s. 29f.

¹³ NCK publikation 2010:1 s. 25ff.

Det finns också de som menar att hedersvåld har sin grund i kulturellt betingade hedersnormer och i flera avseenden skiljer sig från andra typer av våld.¹⁴ En aspekt som särskilt har lyfts fram är att individualistiska respektive traditionella kollektivistiskt präglade samhällen skiljer sig åt på vissa avgörande punkter. I det kollektivistiska samhället utgör särskilt hedern en helt central funktion på ett sätt som inte kan liknas vid det individualistiskt präglade samhället.¹⁵ Att upprätthålla hedern är i det kollektivistiska samhället livsviktigt för såväl individen som kollektivet, och våld som utövas med hedern som motiv får därmed också en starkt kollektivistisk prägel.¹⁶ Utifrån detta synsätt utgör alltså sociala strukturer, kulturella traditioner och hedersnormer den främsta förklaringen till hedersvåldet. Detta perspektiv har beskrivits som ett *kulturperspektiv*.¹⁷

Att redan i ett inledande skede av en uppsats avgränsa sig till en viss uppfattning eller perspektiv innebär naturligtvis en begränsning. Det finns t.ex. en uppenbar risk att vissa typer av svar och förklaringsmodeller går förlorade. Men eftersom denna uppsats inte i första hand syftar till att väga olika uppfattningar och perspektiv mot varandra, blir någon form av avgränsning redan här nödvändig. Det perspektiv som framstår som mest etablerat är idag det som brukar kallas kulturperspektivet. Denna uppsats avgränsas därmed till att undersöka och analysera ämnet främst utifrån detta perspektiv. Det ska emellertid nämnas att benämningen ”kulturperspektiv” är en aning missvisande, då detta perspektiv egentligen ofta förklarar våldet genom en kombination av kulturella betingelser *och* universella sociala strukturer, t.ex. att patriarkalt våld är globalt och tar sig olika uttryck i olika samhällen.¹⁸ Exempelvis är FN:s officiella hållning att hedersvåldet ska förstås som en kombination av universellt patriarkalt våld och kulturellt betingat våld, likaså utgår Åklagarmyndigheten ifrån denna uppfattning.¹⁹ I regeringens nationella strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck framhålls det att våldet i och för sig har sina rötter i kön, makt och sexualitet, men att det hedersrelaterade våldet också har flera till kulturen kopplade särdrag, såsom dess

¹⁴ NCK publikation 2010:1 s. 18f.

¹⁵ Se t.ex. Weiner, Mark S., *'Rule of the Clan'*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2013, s. 34f.

¹⁶ Jfr Rexvid, Devin & Schlytter, Astrid, *'Mäns heder – Att vara både offer och förövare'*, Studentlitteratur, Lund, 2016, s. 29.

¹⁷ NCK publikation 2010:1 s. 18f.

¹⁸ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, 2006, s. 13. [i forts. Åklagarmyndigheten (2006)].

¹⁹ A/RES/55/66, 31 januari 2001 och Åklagarmyndigheten (2006) s. 13.

kollektiva karaktär och starka fokus på rykte, prestige, kyskhet och familjekontroll.²⁰ Även regeringens förklaringsmodell får därmed sägas utgå ifrån en kombination av kulturella och sociala strukturer. Med hänsyn till detta har författaren valt att istället benämna detta perspektiv ett *socialkulturellt perspektiv*, eftersom det framstår som mer rättvisande.

Ett socialkulturperspektiv innebär också att uppsatsen kan sägas ha ett *tvärvetenskapligt perspektiv*, eftersom en väsentlig del av det teoretiska underlaget utgörs av sociologisk forskning.

Det har också varit nödvändigt att straffrättsligt avgränsa uppsatsen avseende vilken typ av våld som undersöks. Våld och förtryck kan komma till uttryck på många olika sätt och i olika grad av svårhet. Det kan vara psykisk eller fysiskt, mycket grovt eller mindre grovt, systematiskt eller slumpmässigt. I denna uppsats läggs fokus på den grövsta formen av våld, nämligen uppsåtligt dödande eller försök därtill. En undersökning av grovt våld framstår i sammanhanget som mest intressant, då det innebär att det är hedersvåld i sin mest extrema och utmärkande form som blir det som undersöks. Denna avgränsning innebär emellertid också en svaghet. Det innebär t.ex. att materialet inte utan stor försiktighet kan användas för att dra slutsatser om annat än just mycket grovt hedersrelaterat våld.

Slutligen avgränsar sig uppsatsen till att i all väsentlighet endast redogöra för situationen i Sverige och svensk rätt under perioden 2012-2017.

1.4 Metod

Uppsatsens utgår till stor del från rättsfall och gällande rätt, vilket innebär att uppsatsen ofrånkomligen får en tydlig rättsdogmatisk prägel. Korling och Zamboni beskriver *rättsdogmatisk metod* kortfattat såsom att material i form av vedertagna rättskällor, dvs. lagar, förarbeten, praxis och juridisk doktrin tolkas i syfte att fastställa, eller i vart fall komma fram till väl underbyggda argument för, gällande rätt.²¹ Korling och Zamboni menar vidare att rättsdogmatiska metoden inte kan sägas innefatta några absoluta regler för hur rätten ska tolkas, eftersom olika rättsområden är olika konstruerade. En jurist kan alltså inte söka svar

²⁰ SOU 2015:55 s. 58.

²¹ Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 21f.

på en straffrättslig fråga på samma sätt som denne söker svar på en avtalsrättslig fråga, eftersom straffrätten t.ex. ställer helt andra krav på sådant som legalitet.²²

En annan väsentlig aspekt av den rättsdogmatiska metoden är att den kan sägas ha ett *textuellt* perspektiv, dvs. den riktar sig främst mot rättstillämparen. Den rättsdogmatiska metoden ger således inte, i första hand, svar på t.ex. varför lagen ser ut på ett visst sätt, eller hur den borde se ut.²³ Men denna uppsats är i detta avseende inte strikt rättsdogmatisk. Eftersom det juridiska materialet även undersöks och analyseras i ljuset av annat, icke-juridiskt, material får uppsatsen även ett tydligt analyserande och *kontextuellt* perspektiv. Sandgren menar att ett bättre namn för en sådan metod är en så kallad *rättsanalytisk metod*, vilket denna uppsats alltså också kan sägas tillämpa.²⁴

1.5 Material och forskningsläge

Den rättsvetenskapliga forskningen kring ämnet hedersvåld är ganska begränsad, och det mesta kan härledas till den diskussion som blomrade upp efter morderna på Sara, Pela och Fadime kring sekelskiftet. Bland de mer uppmärksammade inläggen återfinns Said Mahmoudis²⁵ artikel 'Om hedersmord', publicerad i JT nr 1 2002/03, Åsa Eldén²⁶ och Jenny Westerstrands²⁷ artikel 'Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord', publicerad i Kvinnovetenskaplig Tidskrift nr 3 2004, samt Anna Kaldal²⁸ och Emelie Kankaanpää Thells²⁹ artikel 'Hedersrelaterat våld och förtryck bland unga' (del I och II), publicerad i JT 2015-16.

I övrigt har statliga myndigheter bidragit med viktiga handböcker och rapporter. Nämnas bör särskilt Åklagarmyndighetens handbok 'Hedersrelaterat våld', Kriminalvårdens rapport

²² Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 22f och s. 26.

²³ Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, i: SvJT 2004 (s. 105-145) s. 107.

²⁴ Sandgren, TfR 2005 s. 655f.

²⁵ Professor i internationell rätt på Stockholms universitet sedan 1999 och har bl.a. forskat inom internationell våldsanvändning och internationella organisationer.

²⁶ Fil. dr. i sociologi och specialist på hedersvåld. Hon är senior forskare vid Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul samt verksam vid Nationellt Centrum för Kvinnofrid, NCK.

²⁷ Jur. dr. i folkrätt och forskar om mäns våld mot kvinnor och hedersvåld vid NCK.

²⁸ Jur. dr. på Stockholms Universitet och forskar bl.a. om brott mot barn och sexualbrott mot vuxna.

²⁹ Doktorand vid juridiska institutionen på Stockholms universitet.

'Hedersrelaterat våld och förtryck – forskning och utvärdering inom kriminalvården', samt Brå:s rapport 2012:1 *'Polisens utredningar av hedersrelaterat våld'*. Två statliga utredningar bör särskilt nämnas, dels SOU 2005:41 *'Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering'*, dels SOU 2015:55 *'Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck'*. Dessa utredningar har också omnämnts i avgränsningarna ovan. Inom andra forskningsområden, särskilt rättssociologi, är ämnet mer utforskat. Viktiga publikationer är bl.a. *'Mäns heder – att vara både offer och förövare'* av Astrid Schlytter³⁰ och Devin Rexvid³¹ samt *'Om heder'* av Unni Wikan³². Det finns även en del internationell litteratur inom rättssociologi som är allmänt erkänd, särskilt *'Eye for and Eye'* av William Ian Miller³³ och *'Rule of the Clan'* av Mark S. Weiner³⁴. Den rättssociologiska forskningen har en förklarande ansats som syftar till att ge ett perspektiv inifrån, t.ex. hur och varför hederskulturer uppstår eller hur heder kan fungera som ett primitivt regelsystem i brist på fungerande samhällsinstitutioner.

Bland det material som använts i denna uppsats bör kanske främst *'Mäns heder – att vara både offer och förövare'*, *'Rule of the Clan'* samt Åklagarmyndighetens handbok lyftas fram. Dessa tre publikationer står för en väsentlig del av uppsatsens teoretiska grund.

Som en del av underlaget till denna uppsats har, utöver det ovanstående materialet, ett antal fall av uppsåtligt dödande, eller försök därtill, med klarlagt eller misstänkt hedersmotiv undersökts. Urvalet har skett genom att en sökning efter relevanta avgöranden gjorts i Infotorg Juridiks databas. Sökningen gjordes på avgöranden mellan 2012-2017 vari termen ”heder”, ensamt eller sammanskrivet på något sätt, förekom. Vidare sorterades avgöranden innehållandes termen ”samvete” bort i syfte att rensa träfflistan från ovidkommande avgöranden på grund av den i domskäl vanligt förekommande frasen ”heder och samvete”. Vidare avgränsades sökningen till att avse endast åtal för mord eller dråp. Sökningen

³⁰ Docent i rättssociologi vid Stockholms universitet, med huvudsakligt forskningsområde socialrättslig lagstiftning ur ett könsperspektiv och ett etnicitetsperspektiv.

³¹ Fil. dr. i socialt arbete på Umeå Universitet. Har också varit sakkunnig i ett stort antal svenska mål med misstänkt hedersmotiv.

³² Professor Emeritus i socialantropologi vid Universitetet i Oslo. Har även varit verksam vid Harvard University och studerat arabiska vid American University of Cairo.

³³ Professor i juridik vid University of Michigan samt hedersprofessor i historia vid University of st. Andrews.

³⁴ Professor i rättshistoria vid Rutgers School of Law – Newark.

resulterade i fyrtio träffar. Efter en kvalitativ genomgång av dessa fyrtio avgöranden kunde åtta mål väljas ut. Urvalet baserade sig på att dessa åtta avgöranden utmärkte sig genom att motivet bakom samtliga dessa var förhållandevis klart, samt att de ger en bra bild över hur domstolarna resonerar kring heder.

Eftersom det inte förs någon specifik statistik över hedersrelaterade brott finns det emellertid inget sätt att genomföra en heltäckande sökning. I förevarande fall är sökningen t.ex. begränsad till de domar som faktiskt innehåller termen ”heder”. Det innebär att ett okänt antal avgöranden, där frågan om heder förekommit i t.ex. polisens förundersökning men sedan av någon anledning inte kommit med i domen, saknas. De undersökta fallen utgör därmed ett urval och är på intet sätt heltäckande för perioden, men de borde ge en förhållandevis god bild av hur hedersrelaterat våld kan se ut och i vilken kontext våldet utövas.

1.6 Disposition

Som nämnt under avsnittet ”avgränsningar och perspektiv” ovan är hedersrelaterat våld ett komplext ämne utan självklar avgränsning eller definition. I uppsatsens andra kapitel ligger därför fokus på att presentera hur den sociologiska forskningen ser på hedersrelaterat våld. Kapitlet inleds med en distinktion mellan individualistiska samhällen och kollektivistiska samhällen, som sedan följs av en förklaring av klansamhället och hederskonceptet. Syftet med kapitlet är att skapa förståelse för och kontextualisera hedersbegreppet, som sedan utgör underlag för analysen av rättsfallen och det övriga materialet. I kapitel tre följer en redogörelse för de rättsliga reglerna som är aktuella för uppsatsen. Fokus läggs på mordparagrafen, medverkansreglerna samt de bestämmelser som reglerar bedömningen av straffvärde. I samma kapitel redogörs även för medverkansreglerna som i högsta grad är relevanta med hänsyn till hedersvåldets kollektiva karaktär. Därefter följer kapitel fyra som är ett renodlat rättsfallskapitel. Här presenteras de rättsfall som sedan ligger till grund för analysen. I analysen, i kapitel fem, är sedermera avsikten att besvara uppsatsens frågeställningar.

2 Hedersrelaterat våld - teoretiska utgångspunkter

2.1 Klansamhället och hederskonceptet

Ett första steg i att förklara hedersvåldet ur ett socialkulturellt perspektiv är att beskriva den kontext inom vilken våldet utövas. Ett centralt koncept i detta sammanhang är förståelse för det som brukar kallas *klansamhället*. Klansamhället är ett *kollektivistiskt* samhälle, vilket i sammanhanget är en ytterst väsentlig aspekt, och en tydlig distinktion bör här först göras mot vad som i det närmaste kan beskrivas som dess motsats, det *individualistiska* samhället.³⁵

2.1.1 Individualism och kollektivism

I det västerländska samhället kan ett individualistiskt fokus spåras tillbaka till upplysningstiden och de demokratiseringsprocesser som då påbörjades. Sedan dess har individualismen integrerats till att bli ett fullständigt centralt, och i många fall rent moraliskt, värde i samhället. Idag tas i många avseenden flera av dess kärnvärden, t.ex. rätten till ägande, rätten till personlig frihet, och inte minst rätten att endast ansvara för sina egna gärningar, för givna. I det individualistiska samhället förväntas du inte ansvara för någon annans skuld. I ett allmänt val röstar du endast för dig själv, och inte för din familj, by eller släkt. Du hålls inte ansvarig för ett brott en släkting har begått, och så vidare. För någon som växt upp i ett individualistiskt präglad samhälle skulle motsatsen förmodligen framstå som absurd.³⁶

Om man ser till det svenska straffrättssystemet bygger även det sedan århundraden på individualistiskt präglade principer, såsom skuldprincipen, konformitetsprincipen och legalitetsprincipen. Dessa principer dikterar att var och en endast får lastas för den skuld denne ådagalagt sig i en viss situation, samt att straffrättens tolkningsutrymme är begränsat.³⁷ Grundinställningen i rättstillämpningen är också att en brottslig gärning är en isolerad och

³⁵ Jfr Weiner (2013) s. 3ff.

³⁶ Weiner (2013) s. 4.

³⁷ Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus, Uppsala, 2013, s. 46ff.

avgränsbar händelse, som vanligtvis endast tar sikte på den direkta gärningsmannen och offret, om det finns ett sådant. Rättstillämparen tillåts sällan att lyfta blicken från den isolerade händelsen och se till det större sammanhanget. Att ålägga någon straffrättslig skuld för t.ex. allmän klandervärdhet eller val av umgänge är, åtminstone ur ett principiellt perspektiv, inte aktuellt.³⁸

2.1.2 Klansamhälle och hederskultur

På samma sätt som individualism är ett djupt integrerat fundament i det västerländska samhället, är kollektivism på samma sätt ett minst lika viktigt fundament i klansamhället.³⁹ Ett klansamhälle kan beskrivas som en form av förmodernt, högt decentraliserat samhälle där makten är utspridd mellan konkurrerande familjer, släkter och ”klaner”.⁴⁰ Begreppen släkt och familj används många gånger synonymt och inbegriper en betydligt mer utvidgad krets av individer än dess motsvarigheter i t.ex. det svenska samhället. En klan är en ytterligare utvidgad släktgrupp.⁴¹

I dessa samhällen är statsmakten ofta svag och dess möjligheter att utöva våldsmonopol begränsat, vilket innebär att den tvingas acceptera och överlåta åt klansamhället att hantera olika samhällsfunktioner, t.ex. civilrättsliga frågor, på det vis de anser passande. Det innebär även att det överlåts till familjen och klanen att utveckla sanktionssystem i syfte att upprätthålla vissa normer i samhället.⁴² I klansamhället ses individen som underordnad gruppen, lydnad inpräntas redan i tidig ålder och individuell frihet inskränks i hög grad.⁴³

Att statsmakten ofta är svag och därmed tvingas överlåta vissa funktioner till klansamhället innebär inte nödvändigtvis att det föreligger något motsatsförhållande mellan stat och klan. Staten präglas givetvis också av samhällets traditioner och normer och kan i många fall acceptera dem rakt av. Det är t.ex. inte ovanligt att lagstiftningen helt tillåter, alternativt ser

³⁸ Eldén, Åsa, och Westerstrand, Jenny, 'Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord', i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3, 2004, s. 36f [i forts. Eldén & Westerstrand (2004)].

³⁹ Jfr Weiner (2013) s. 8f.

⁴⁰ Weiner (2013) s. 34 och Rexvid & Schlytter (2016) s. 30f.

⁴¹ Åklagarmyndigheten (2006) s. 14f.

⁴² Rexvid & Schlytter (2016) s. 31.

⁴³ Se t.ex. Åklagarmyndigheten (2006) s. 14, Rexvid & Schlytter (2016) s. 31 och FN rapporten *Arab Human Development Report 2004: Towards Freedom in the Arab World* (UN, 2005).

milt eller ursäktande på hedersrelaterat våld.⁴⁴ Det är inte heller ovanligt att staten i förhållande till andra stater legitimerar hedersnormer och hedervåld med hänvisningar till t.ex. religion.⁴⁵ Det sistnämnda innebär emellertid inte att det finns någon särskild koppling mellan hedersvåld och religion. Graden av hedersnormer korrelerar ofta starkt med graden av religiositet men någon direkt kausalitet existerar däremot inte, enligt Mahmoudi.⁴⁶

Den sammanhållande kraften i klansamhället är *hedern*.⁴⁷ Hedern utgör ett fundamentalt värde och hela samhällsstrukturen är baserad kring den. Hedern står för det värde en individ har i andras ögon, som en form av socialt kapital.⁴⁸ Heder är medfödd och kan inte utökas, men däremot i vissa fall återupprättas, om den går förlorad.⁴⁹ Individens heder är sedan i sin tur oupplösligt kopplad till den egna släktens kollektiva heder såväl som övriga enskilda familjemedlemmars heder. Felsteg som görs av enskilda medlemmar spiller således över på och skadar hela släktens heder.⁵⁰ Vid allvarliga normbrott kan hedern helt förloras, och om så sker är det en katastrof. Förlorad heder, eller att hamna i *vanheder*, innebär nämligen inte bara minskad social status, utan i värsta fall att individens och släktens värde i andras ögon helt tillintetgörs. Eftersom det t.ex. också innebär att döttrars och söners ställning på äktenskapsmarknaden raseras riskerar släkten vid förlorad heder att på sikt gå under. För de ofta oskolade människor som lever i klansamhällen uppfattas hedern ofta som fullständigt livsavgörande, och därmed kan dess upprätthållande motivera extrema åtgärder.⁵¹

Hederns kollektiva karaktär skapar ett djupt beroendeförhållande mellan medlemmarna i en släkt. För att illustrera detta kan en analogi till det svenska samhället göras: säg att var och ens kreditvärdighet baserade sig på samma typ av villkor. Det skulle innebära att möjligheten att få lån till en bil eller ett hus inte bara skulle vara kopplad till den egna inkomsten, kredithistoriken och allmänna kreditvärdigheten, utan även till alla släktingars

⁴⁴ jfr Mahmoudi, Said, 'Om hedersmord', i JT nr 1 2002/03 s 243ff. [i forts. Mahmoudi (2002/03)].

⁴⁵ Åklagarmyndigheten (2006) s. 18.

⁴⁶ Mahmoudi (2002/03) s. 242 och Åklagarmyndigheten (2006) s. 18.

⁴⁷ Se Weiner (2013) s. 34f samt Rodriguez Mosquera, P.M., Honor and emotion, The Cultural Shaping of Pride, Shame and Anger, University of Amsterdam, Amsterdam, 1999, s. 21ff.

⁴⁸ Åklagarmyndigheten (2006) s. 15.

⁴⁹ NCK, begreppet heder.

⁵⁰ Weiner (2013) s. 34.

⁵¹ Mahmoudi (2002/03) s. 246.

investeringsbeslut och ekonomiska risknivå. I ett sådant sammanhang skulle man med största sannolikhet göra allt som krävdes för att säkerställa att ens släktingar upprätthöll en klanderfri ekonomi och kreditvärdighet. I annat fall skulle man inte bara riskera ens egen kreditvärdighet, utan även att bli solidariskt betalningsskyldig om någon av ens släktingar inte betalade sina skulder.⁵²

På samma sätt ligger det, i klansamhället, i var och ens intresse att dennes familjemedlemmar betar sig hedersamt. Detta dämpar risken att brott och kränkningar begås inom familjen eller mot andra släkter och klaner.⁵³ I brist på en robust statsmakt som upprätthåller rättssäkerhet och tillhandahåller konfliktlösning bidrar alltså hederskulturen och klansystemet till att skapa en grundläggande trygghet i samhället.⁵⁴ Detta får betraktas som en av klansamhällets största förtjänster.

Systemet med kollektivt ansvar innebär emellertid också att när brott eller kränkningar väl begås mot andra klaner, är risken stor att konflikten eskalerar och involverar stora mängder individer. Konflikter mellan klaner hanteras ofta genom medling, där den kränkande klanen tvingas betala en form av skadestånd till den kränkta klanen. Faktum är att den mest kända medlaren i historien var Mohammed, Islams profet, som på sin tid hyllades för sin förmåga att hantera konflikter mellan arabiska klaner. Men om konflikten inte kan lösas genom medling, kräver hedern att konflikten löses genom vedergällning (mer om det längre fram).⁵⁵

2.2 Hedersbegreppet

Beträffande begreppet heder är det givetvis av intresse att fråga sig vad det egentligen innebär. Begreppet i sig säger givetvis inte särskilt mycket, eftersom det innefattar och har sedan urminnes tider innefattat olika saker beroende på kultur och kontext.⁵⁶

⁵² Weiner (2013) s. 35.

⁵³ Weiner (2013) s. 35.

⁵⁴ Jfr Miller, William Ian, *'Eye for an Eye'*, Cambridge University Press, New York, 2006, s. 22f och Weiner (2013) s. 35f.

⁵⁵ Weiner (2013) s. 36.

⁵⁶ Amnesty, Hedersmord, s. 5 och Åklagarmyndigheten (2006) s. 13.

Heder i klansamhället kan som sagt liknas vid en form av socialt kapital som kan innehas, förloras och eventuellt återupprättas. Hedern upprätthålls, kortfattat, genom att traditioner, sociala normer och hederskoder efterföljs.⁵⁷ Normer och traditioner som är centrala för hederskonceptet kretsar kring sådant som manligt och kvinnligt, över- och underordning, kvinnlig sexualitet och kyskhet samt kontroll och våld.⁵⁸

2.2.1 Manligt och kvinnligt

Samhälls- och familjestrukturen är strikt patriarkal och hierarkisk och utgår ifrån en premissen att mannen är norm och kvinnan är mannens egendom. Hon kan i princip inte bli myndig.⁵⁹ Män åtnjuter också i allmänhet en betydligt större frihet än kvinnor redan i tidig ålder.⁶⁰ I toppen av familjehierarkin befinner sig pappan. Han bestämmer, ansvarar ytterst för familjens heder och företräder familjen utåt. Under pappan befinner sig övriga män, hierarkiskt ordnade efter ålder och vilken position man har i syskonskaran.⁶¹ Mannen förväntas kunna kontrollera sin familj och försörja den ekonomiskt.⁶² Längst ner i hierarkin befinner sig kvinnorna, med modern över döttrarna. I vissa fall kan modern eller en annan äldre kvinna ha en högre status än unga pojkar.⁶³

Kvinnorna kan endast erhålla status genom att vara sexuellt orörda när de gifter sig och genom att föda pojkar.⁶⁴ Eftersom sonen är avgörande för moderns status blir deras relation mycket viktig och det ligger i hennes intresse att uppfostra honom i enlighet med kulturella normer. Hon lär honom att kontrollera och utöva makt över sina systrar (och ibland även över henne själv) vilket också kan innebära att stödja eller uppmuntra till våld om så krävs. På så sätt kan hon i högsta grad bidra till att reproducera hederskulturens patriarkala struktur, och vara såväl offer som medskyldig till våld och förtryck.⁶⁵

⁵⁷ Åklagarmyndigheten (2006) s. 16.

⁵⁸ Åklagarmyndigheten (2006) s. 16f.

⁵⁹ Wikan (2005), s. 65f, SOU 2014:49, s 216 och Åklagarmyndigheten (2006) s. 16.

⁶⁰ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35.

⁶¹ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35ff och Åklagarmyndigheten (2006) s. 14.

⁶² Åklagarmyndighetens handbok s. 15.

⁶³ Jfr Rexvid & Schlytter (2016) s. 37f och Åklagarmyndigheten (2006) s. 14.

⁶⁴ Rexvid & Schlytter (2016) s. 37.

⁶⁵ Rexvid & Schlytter (2016) s. 36ff.

Pojkar, särskilt när de inte längre är små barn, uppfostras inte bara av modern utan även av fadern och äldre bröder, eftersom de ska uppfostras till att vara just män. De lär sig därmed tidigt, av såväl modern som andra män, att det är någonting positivt att kontrollera och/eller utöva våld mot kvinnor, vilket givetvis präglar dem och påverkar dem i deras relationer till kvinnor resten av livet.⁶⁶

2.2.2 Kvinnlig sexualitet och kyskhet

Kvinnans heder är starkt kopplad till sexualitet, närmare bestämt hennes jungfrudom och fruktbarhet. Enligt hedersnormen ska kvinnan ha *skam*. Det innebär att hon ska vara kysk, passiv, underordnad, lydig och finnas till för sin man.⁶⁷ En kvinna som inte har skam är *skamlös*.⁶⁸ Vad som är acceptabelt beteende kan skilja sig åt. I allmänhet går en absolut gräns vid alla former av samröre med män som inte är närstående, men i mer konservativa kretsar kan det räcka med att en kvinna inte skyler sig ordentligt eller visar sig utomhus utan sin man eller nära släkting.⁶⁹ En kvinna kan inte återupprätta sin heder, då oskuld och jungfrudom är absoluta och inte någonting man ”delvis” kan ha. Eller som ett egyptiskt talesätt beskriver det: *en kvinnas heder är som en tändsticka, den tänds bara en gång*.⁷⁰

Om en kvinna så mycket som misstänks agera skamlöst kan det skada mannen och familjens heder mycket allvarligt.⁷¹ På så sätt är kvinnans rykte centralt.⁷² Kvinnans rykte inkluderar särskilt hennes närmsta krets av män, som drabbas synnerligen hårt om kvinnan betar sig på ett sätt som inte är acceptabelt.⁷³ Eftersom det vore katastrof för mannen att hamna i vanheder ligger det i hans intresse, och framstår som legitimt, att han kontrollerar och vid behov brukar våld mot de kvinnor han har i sin närhet.⁷⁴ Det är här mycket viktigt att poängtera att våld

⁶⁶ Rexvid & Schlytter (2016) s. 39.

⁶⁷ Amnesty, Hedersmord, s. 5.

⁶⁸ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35.

⁶⁹ Se t.ex. Åklagarmyndigheten (2006), s. 17.

• ⁷⁰ El Feki, Shereen, *Sex and the Citadel: intimate life in a changing Arab world*, Vintage Books, London, 2014, s. 93.

⁷¹ Amnesty, Hedersmord, s. 5.

⁷² Rexvid & Schlytter (2016) s. 191.

⁷³ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35.

⁷⁴ Se Rexvid & Schlytter (2016) s. 34 och Eldén & Westerstrand (2004) s. 36.

som sker med heder som motiv *i princip alltid* är kopplat till kvinnans sexualitet på ett eller annat sätt. Detta framgår av flera studier gjorda i bl.a. Nederländerna och Turkiet.⁷⁵

2.2.3 Kopplingen mellan våld och heder

Det är upp till mannen att försvara hedern, och det förväntas han göra med våld eller hot om våld.⁷⁶ Men varför ska hedern försvaras med våld? En förklaring står att finna i den uråldriga talionprincipen, *lex talionis*. Lex talionis, populärt kallad ”The law of the Talion” eller ”Öga för öga, tand för tand”, som det är formulerat i gamla testamentet, innebär att balans efter att en orätt begåtts endast kan uppnås genom att en vedergällande handling, en hämnd, av motsvarande proportionalitet begås. En kränkning vedergälls med en motsvarande kränkning, och så vidare.⁷⁷ Många äldre rättsordningar, t.ex. den medeltida svenska, bygger på just hämnd och vedergällning som en grundläggande straffrättslig princip.⁷⁸ I flera avseenden bygger även det nutida svenska rättssystemet, om så analogt, på samma princip. Två exempel är hur såväl köprätten som skadeståndsrätten baserar sig på någon form av princip om *skälig ersättning* som kan liknas vid hämnens kompensatoriska funktion.⁷⁹ Inom straffrätten har påföljdssystemet ett uttalat rehabiliterande syfte, men likväl är det i grunden präglat av talionprincipen.⁸⁰ Miller menar att vi människor har ett naturligt behov av att värdera och tillika skapa jämnvikt i allt runtomkring oss. Hämnd och vedergällning är en naturlig del av detta, vilket enligt honom också är anledningen till att många idag upplever straff som obalanserade eller meningslösa i förhållande till vad den dömda har gjort.⁸¹ I ett förmodernt samhälle där staten är svag och inte kan tillhandahålla ett fungerande rättskipningssystem fyller löftet om våld och vedergällning vid brott mot hederskoden i grunden en avskräckande funktion, eller som Miller uttrycker det: ”*If I can rightly take your eye, you will be scared of me*”.⁸² Med hänsyn till detta är det inte märkligt att hedersnormernas verkliggörande ofta innefattar olika former av våld, kontroll och förtryck.

⁷⁵ Rexvid & Schlytter (2016) s. 156ff.

⁷⁶ Jfr Rexvid & Schlytter (2016) s. 31f och 192, SOU 2014:49, s. 217f och NCK publikation 2010:1 s. 16.

⁷⁷ Miller (2006) s. 17f.

⁷⁸ Åklagarmyndigheten (2006) s. 13.

⁷⁹ Se Miller (2006) s. 17f och jfr t.ex. SkadestL kap. 5 och KöpL 45 §.

⁸⁰ Miller (2006) s. 20f och Åklagarmyndigheten (2006), s. 13.

⁸¹ Miller (2006) s. 20f och 197ff.

⁸² Miller (2006) s. 23 rad 1.

Hederssystemet kan liknas vid ett normsystem där olika handlingar ökar eller reducerar heder.⁸³ Om en individ allvarligt skadar eller riskerar att skada kollektivets heder, och detta inte kan lösas genom medling, dikterar reglerna att någon närstående (man) tillser att hedern upprätthålls, alternativt återupprättas.⁸⁴ Det vanhedrande tillståndet bryts genom att en bestraffning, en vedergällning, som står i proportion till den vanhedrande handlingen, utdelas.⁸⁵ En vedergällning kan i extrema fall innebära att offret berövas livet, men det är också vanligt med andra former av straff, såsom utfrysning (vilket är ett mycket hårt straff i ett kollektivistiskt samhälle), misshandel, frihetsberövande eller hårdare social kontroll.⁸⁶

När hedern kräver att offret dödas är det vanligt att dådet innehåller tortyrliknande och rituella inslag, såsom att läppar och näsa skärs av, att offret våldtas, att stora antal knivhugg utdelas eller att offret stryps långsamt till döds. Dådet utförs i princip alltid på nära håll, så att offret kan se och veta vem som utför gärningen. I en genomgång av 230 hedersmord världen över framkommer det att offren i mer än hälften av fallen blev utsatta för olika former rituellt tortyr innan dödens inträffande.⁸⁷ De rituella inslagen har symboliska betydelser, t.ex. kan vanställt ansikte och våldtäkt vara straffet för en kvinna som bryter mot kyskhetsnormen. Andra tortyrliknande inslag, såsom stora antal knivhugg, är uttryck för att offrets bestraffning måste stå i proportion till den mycket stora kränkning denne utsatt gärningsmannen och dennes familj för, dvs. bestraffningen ska vara mycket plågsam.⁸⁸

Vem plikten att utföra vedergällningen faller på är lite olika, men det kan konstateras att i de fall offret är en kvinna, är det ofta maken eller den egna nära släkten (bror, far eller kusin) som utför dådet. Om offret är en man, utförs dådet nästan alltid av kvinnans/hustruns/flickvännens familj. Agerandet sker emellertid i princip alltid på uppdrag av fadern.⁸⁹ Om den som ska utföra dådet inte fullföljer sin plikt förlorar han sin respekt och utsätts för öppet hån och påtryckningar.⁹⁰ Det finns också risk att han själv bestraffas,

⁸³ Rexvid & Schlytter (2016) s. 34f.

⁸⁴ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35.

⁸⁵ Åklagarmyndigheten (2006) s. 18.

⁸⁶ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35, Åklagarmyndigheten (2006) s. 18f.

⁸⁷ Rexvid & Schlytter (2016) s. 180f.

⁸⁸ Rexvid & Schlytter (2016) s. 181f.

⁸⁹ Se Rexvid & Schlytter (2016) s. 29 och 156f.

⁹⁰ Amnesty, Hedersmord, s. 6.

eftersom hans passivitet skadar hela släktens namn. Av samma anledning är det oväsentligt om den som plikten faller på själv känner någon skam över det t.ex. en dotter eller syster har gjort för att skada hedern.⁹¹ Ett talande exempel står att finna i en nyligen avslutad rättegång där offret av allt att döma mördades på grund av att han vägrade ta livet av sin egen dotter som, på något sätt, hade dragit skam över familjen.⁹²

Våldet har också en tydligt kollektiv prägel vilket är kopplat till att hela släkten skadas av en persons skamlöshet eller vanheder. Det är inte ovanligt att hedersbrott begås av flera gärningsmän, medhjälpare och anstiftare, och i annat fall är våldet i vart fall implicit eller explicit sanktionerat.⁹³ I en nederländsk studie av 15 hedersmord fann man t.ex. att det i 13 av 15 fall fanns medhjälpare eller anstiftare med i bilden.⁹⁴ Inte sällan får gärningsmannen hög status och hyllas som en hjälte av sin omgivning.⁹⁵

2.2.4 Att bemöta hedersrelaterat våld

När människor uppvuxna i klansamhällen ska integreras i t.ex. Sverige, kan det leda till en konflikt mellan stat och klan då hedersnormer ofta kommer i kollision med värderingar i moderna stater.⁹⁶ Detta kan exemplifieras med de uppgörelser mellan familjer efter begångna brott som bland andra chefsåklagare Lise Tamm berättat om i en artikel i Dagens Juridik.⁹⁷

Mahmoudi menar att en förutsättning för att faktiskt göra någonting åt den hedersrelaterade brottsligheten är att även omgivningen, dvs. gärningsmannens (och offrets) familj och släktingar också ställs under någon form av straffhot. Först då kan det antas bli svårare att uppmana till våld.⁹⁸ Mahmoudi tar som exempel upp fallet Fadime, och konstaterar att det inte bara var Fadimes beslut att leva ett eget liv och välja en egen pojkvän som provocerade fadern att utföra dådet. Givetvis provocerades fadern också djupt av andra mäns hån efter

⁹¹ Rexvid & Schlytter (2016) s. 35.

⁹² Falu tingsrätt mål nr B 2009-17, dom 2017-09-27.

⁹³ Mahmoudi (2002/03), s. 247.

⁹⁴ Rexvid & Schlytter (2016) s. 158f.

⁹⁵ Amnesty, Hedersmord, s. 6.

⁹⁶ Wikan, Unni, *'En fråga om heder'*, Ordfront, Stockholm, 2005 s. 72f.

⁹⁷ <<http://www.dagensjuridik.se/2017/10/vi-har-helt-tappat-greppet-och-varit-naiva-men-aklagarna-later-sig-inte-skrammas>>, besökt den 30 november 2017 kl. 18.26.

⁹⁸ Mahmoudi (2002/03) s. 246f.

Fadimes framträdanden och uttalanden i media. Enligt Mahmoudi borde i ett sådant fall även den nära omgivningen ifrågasättas som delaktig i mordet.⁹⁹

Även Eldén och Westerstrand är inne på linjen att hedersvåld ska betraktas som någonting som utförs av ett kollektiv. De menar dessutom att våldets systematik måste uppmärksammas. Likt fridsbrotten i brottsbalken sker hedersvåld i ett sammanhang, och det går inte att tala om enskilda händelser eller gärningar om man på allvar vill förstå det hedersrelaterade våldet. Liksom Mahmoudi argumenterar Eldén och Westerstrand att det är ett problem att den svenska rättsordningen inte förmår straffa andra än den brottsliga gärningens ”direkta” och ofta självutnämnda gärningsmän. Män som hotar, kontrollerar och uppmanar till hedersvåld hamnar utanför lagens bestämmelser.¹⁰⁰

2.3 Sammanfattande kommentarer

En första viktig distinktion som har gjorts är den mellan det individualistiska respektive det kollektivistiska samhället. Dessa samhällen är fundamentalt olika. I det förstnämnda samhället utgår man ifrån individen, till vilken olika rättigheter och skyldigheter är direkt kopplade. I det andra samhället, klansamhället, utgår man ifrån gruppen, kollektivet. Det är kollektivet som har rättigheter och skyldigheter medan individerna är underordnade gruppen. Felsteg som begås av enskilda medlemmar av kollektivet spillas över på hela kollektivet.

Individens och kollektivets sociala ställning är intimt kopplad till dess heder. Heder är ett mått på social ställning och status, ett slags socialt kapital. En familj som förlorar sin heder, t.ex. genom att en kvinnlig familjemedlem agerar på ett skamlöst vis, förlorar sin sociala ställning och riskerar att gå under om hedern inte återupprättas.

Klansamhället är strikt patriarkalt. En kvinna är omyndig och ägs av sin man. Hennes plikt och enda möjlighet att uppnå någon form av statusposition i familjen är att vara fruktbar och föda pojkar. Hedern är vidare intimt kopplad till manligt och kvinnligt beteende, särskilt kvinnans sexualitet. En kvinna som drar på sig dåligt rykte kan försätta hela släkten i

⁹⁹ Mahmoudi (2002/03) s. 247.

¹⁰⁰ Eldén & Westerstrand (2004) s. 36.

vanheder. Dåligt rykte kan en kvinna få genom att hennes oskuld ifrågasätts, vilket t.ex. kan ske av att hon (misstänks) umgås med män som inte är nära släktingar.

Allvarliga brott mot hedersnormen kränker familjens heder och måste bestraffas. T.ex. kan en kvinna som uppvisar eller misstänks för skamlöshet komma att bestraffas med grova våldsdåd såsom misshandel eller till och med dödas. Eftersom brottet påverkar hela släktens heder, blir återupprättandet av hedern en angelägenhet för hela familjen. Därav hedersvåldets kollektivistiska prägel, att våldet ofta planeras och sanktioneras av offrets närstående. Bestraffningar för allvarliga brott mot hederskoden sker på nära håll, ofta med kniv eller strypvapen och innehåller inte sällan rituella och tortyrliknande inslag.

3 Straffrättsliga regleringar

Inledningsvis kan det nämnas att det inte finns några särskilda straffrättsliga bestämmelser i brottsbalken eller någon annanstans som specifikt reglerar våld som utövas med heder som motiv. Man använder i vanlig ordning de straffbud som finns tillgängliga i brottsbalken. I Åklagarmyndighetens handbok nämns ett flertal olika brottsrubriceringar fram som är särskilt vanliga vid hedersrelaterad brottslighet. Bland dessa återfinns t.ex. olaga frihetsberövande, olaga tvång, olaga hot och ofredande.¹⁰¹ Men även mer allvarliga brott, såsom misshandel eller uppsåtligt dödande kan givetvis bli aktuellt. Av intresse för denna uppsats är särskilt regleringarna för mord och medverkan samt straffvärdesbestämmelserna varför denna genomgång fokuserar på dessa regleringar.

3.1 Mord

I brottsbalken 3 kap. 1 § föreskrivs det att *”den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller om omständigheterna är försvårande, på livstid.”*

I paragrafen beskrivs uppsåtligt dödande av grovt slag. För sådant våld som framstår som mindre allvarligt tillämpas istället dråpbestämmelsen. Även försök, förberedelse och stämpling till mord är straffbart. Bestämmelsen har varit föremål för flertalet ändringar under de senaste åren.

Fram till 1 juli 2009 var straffskalan för mord fängelse i tio år eller på livstid, därefter och fram till 30 juni 2014 fängelse i minst tio år och högst arton år, eller på livstid, och därefter var straffskalan fängelse i lägst tio och högst arton år, eller, om omständigheterna är försvårande, på livstid.¹⁰² Avsikten med förändringarna har genomgående varit att höja straffet och nyansera straffmätningen vid mord, men lagändringarna har inte alltid gett önskat resultat.¹⁰³ Före 2009 stod som ovan nämnt valet mellan tio års fängelse och fängelse på

¹⁰¹ Åklagarmyndigheten (2006) s. 31f.

¹⁰² Borgeke, Martin, Månsson, Catharina, Sterzel, Georg, *'Studier rörande påföljdspraxis'*, Jure Förlag, Stockholm, 2016, s. 369.

¹⁰³ Borgeke m.fl. (2016) s. 369f.

livstid, och HD fastslog då i flera avgöranden, bl.a. NJA 2007 s. 194, att livstidsstraffet endast skulle förbehållas de allvarligaste fallen.

I förarbetena till 2009 års ändringar konstaterades det att livstidsstraffet även i fortsättningen skulle vara förbehållet de allra allvarligaste fallen, men att möjligheterna till längre fängelsestraff vid mord av mindre allvarlig grad utökades avsevärt.¹⁰⁴ HD slog i NJA 2013 s 376 fast hur straffmätningen efter regeländringarna skulle ske och konstaterade att utgångspunkten för mord skulle vara ett straffvärde motsvarande 14 år. Förmildrande omständigheter skulle leda till ett straff motsvarande antingen 12 eller 10 års fängelse, medan försvårande omständigheter på samma sätt skulle medföra ett straff motsvarande 16 års fängelse, eller vid mycket försvårande omständigheter, 18 års fängelse. I enlighet med uttalandena i förarbetena fastslog HD även att livstidsstraffet endast skulle tillämpas i de fall då gärningsmannen dödat mer än en person, eller då omständigheterna i övrigt var synnerligen försvårande. 2014 gjordes som sagt en ändring som syftade till att åstadkomma fler livstidsstraff vid mord. Trots det är det fortfarande den praxis som fastställdes i NJA 2013 s 376 som i all väsentlighet fortfarande gäller. HD fastslog nämligen i NJA 2016 s. 3 att den i förarbetena uttalade avsikten att väsentligt öka mängden livstidsstraff inte kunde sägas återspeglas i lagtexten.¹⁰⁵

Beträffande vad som enligt HD utgör synnerligen försvårande omständigheter kan RH 2010:64, NJA 2016 s. 3 samt RH 2011:69 nämnas. I det förstnämnda fallet var det fråga om ett förlopp där gärningsmannen genom ett stort antal knivstick, flera stryptag samt slag med tillhyggen slutligen berövade offret livet. Våldet var oprovocerat, riktat mot närstående i skyddslös ställning, hänsynslöst och utdraget. Omständigheterna ansågs dock inte vara så försvårande att livstids straff var påkallat, rätten dömde istället till 18 års fängelse. I nästa fall, NJA 2016 s. 3, var det också fråga om ett utdraget och hänsynslöst våld, där offret först utsattes för omfattande misshandel och därefter avrättades med två knivsnitt över halsen. Straffvärdet bedömdes i det fallet till 16 års fängelse. I det sista fallet var det fråga om en man som dödat sin 6-årige son med 17 knivstick i syfte att skrämma hustrun och svärmodern. Hovrätten menade i det fallet att omständigheterna var så exceptionellt försvårande att det

¹⁰⁴ Borgeke m.fl. (2016) s. 369f.

¹⁰⁵ Borgeke m.fl. (2016) s. 370.

inte kunde bli tal om annat än livstidsstraff. Tingsrätten hade emellertid dessförinnan dömt mannen till 18 års fängelse.

Den 28 oktober 2016 beslutade regeringen att återigen utreda hur bestämmelsen om mord skulle kunna utformas för att åstadkomma ett väsentligt ökat användande av livstidsstraffet.¹⁰⁶ I augusti 2017 överlämnades den aktuella regeringspromemorian vari följande ändrade lydelse av mordparagrafen föreslås träda i kraft i juli 2018: ”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid. Om omständigheterna inte påkallar ett livstidsstraff får rätten i stället döma till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.”¹⁰⁷ Huruvida den föreslagna förändringen medför de avsedda förändringarna återstår att se.

3.2 Medverkan till brott

Medverkan till brott ske genom medhjälp eller anstiftan. Medverkan är reglerat i brottsbalken 23 kap. 4 §. Av 23 kap. 4 § 1 st framgår det att den som har *främjat gärningsmannen med råd eller dåd* också ska dömas för medhjälp. Av 2 st samma bestämmelse framgår det att den som *förmått annan till utförandet* skall dömas för anstiftan. Av 3 st framgår vidare kravet på uppsåt hos medhjälparen eller anstiftaren. Medhjälp och anstiftan ska åtskiljas från *medgärningsmannaskap*, som innebär att fler än en person varit tillräckligt aktiva i ett dåd för att kunna betraktas som gärningsmän.¹⁰⁸

3.2.1 Anstiftan

I det följande redogörs kortfattat för *anstiftansbrottet*. Begreppet *förmå* är centralt i sammanhanget. Begreppet är emellertid inte särskilt utvecklat, varken i förarbeten eller i praxis, vilket innebär att det är förhållandevis luddigt vad det egentligen innebär att ”förmå” någon att begå ett brott. I brottsbalkskommentaren har begreppet definierats såsom att

¹⁰⁶ Ds 2017:38, s. 7.

¹⁰⁷ Ds 2017:38, s. 9.

¹⁰⁸ Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken : en kommentar. Del 2, (13-24 kap.) : brotten mot allmänheten och staten m.m.*, Nordstedts juridik, Stockholm, 2009, BrB 23:4 s. 16ff. [i forts. Holmqvist m.fl. (2009)].

framkalla, förstärka eller *vidmakthålla*.¹⁰⁹ Det måste vidare också föreligga kausalitet mellan gärningen och anstiftarens agerande, dvs. anstiftansgärningen måste ha varit avgörande för utförarens beslut att begå brottet. Som en följd av detta måste även anstiftarens uppsåt täcka huvudgärningen. En anstiftare vars uppsåt t.ex. är att offret ska misshandlas kan alltså inte dömas för mord, skulle misshandeln eskalera.¹¹⁰

3.2.2 Medhjälp

Den som inte förmått annan att utföra ett brott, men däremot *främjat* brottet, kan dömas för medhjälp. I jämförelse med att *förmå* står det klart att främja är ett mindre snävt begrepp. Främjandet måste, till skillnad från att förmå, t.ex. inte ha varit avgörande för gärningsmannens beslut att begå brottet eller ens ha medfört någon nytta för gärningsmannen. Men det kan likväl vara svårt att skilja medhjälp från anstiftan.¹¹¹ Av lydelsen ”råd eller dåd” i bestämmelsen framgår det att medhjälp kan ske genom faktiskt handlande men också genom att medhjälparen på olika sätt stärker gärningsmannen i dennes uppsåt. Precis som i fallet med anstiftan kan emellertid medhjälparen endast dömas för den grad av uppsåt som kan sägas ligga denne till last.¹¹²

3.2.3 Anstiftan och uppsåt i praxis

I praxis har gränsen för medhjälp lagts förhållandevis lågt. I NJA 1984 s. 922 ansågs en bilförare som på begäran av passageraren stannat sin bil, varpå passageraren misshandlade en förbipasserande, ha gjort sig skyldig till medhjälp till misshandel. I RH 1999:106 dömdes en passagerare i en bil för medhjälp till grovt rattfylleri, grov vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Gränsen för anstiftan har lagts väsentligt högre. I ett avgörande i Göta Hovrätt (B 2164-10) åtalades en kvinna för att ha anstiftat sin sambo till mord på dennes 3-åriga dotter. Av bevisningen framgick bl.a. att kvinnan varit klart dominant i förhållande till mannen, att hon hatat styvdottern, att hon känt till brottsplanen, samt att hon efteråt talat om gärningen såsom att ”vi [hon och mannen] gjorde rätt” och vi ”gjorde oss av med problemet”. Trots detta ansåg inte hovrätten att kvinnans uppsåt var bevisat och hon friades helt.

¹⁰⁹ Holmqvist m.fl. (2009) s. 23:51f.

¹¹⁰ Holmqvist m.fl. (2009) s. 23:51f.

¹¹¹ Holmqvist m.fl. (2009) s. 23:52.

¹¹² Holmqvist m.fl. (2009) s. 23:53.

3.3 Straffmätning och straffvärde

Straffvärde kan sägas vara ett mått på gärningens svårhet, och tar således sikte på de omständigheter som omger denna. Det samlade straffvärdet utgör sedan utgångspunkten för straffmätningen. Sådant som hänför sig till gärningsmannens person är inte av relevans för bedömningen av straffvärde, men kan likväl få betydelse när slutlig straffmätning ska göras.¹¹³

3.3.1 Försvårande och förmildrande omständigheter

Av brottsbalken 29 kap. 1 § framgår att straffvärdet ska bedömas med utgångspunkt i det aktuella brottets straffskala, samt den skada, kränkning och fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Av 29 kap. 1 § framgår också att det särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

Utifrån bestämmelsen kan det utläsas att straffvärdet t.ex. kan påverkas av den grad av uppsåt som den tilltalade uppvisat, där avsiktssuppsåt i allmänhet bedöms mer strängt än likgiltighetsuppsåt. Det kan också utläsas att försök, förberedelse och stämpling normalt bedöms lindrigare än fullbordade brott, samt att omfattningen av den fysiska, psykiska eller ekonomiska skadan kan vara vägledande för bedömningen av straffvärdet.¹¹⁴ Brottsbalken 29 kap. 2-3 §§ kan sägas utgöra preciseringar av vad som i allmänhet ska utgöra försvårande respektive förmildrande omständigheter. I uppräknningen av försvårande omständigheter kan t.ex. nämnas om den tilltalade visat stor hänsynslöshet, om offrets skyddslösa ställning utnyttjats, om brottet varit särskilt planerat eller organiserat eller om motivet bakom brottet varit att kränka en person eller folkgrupp på grund av ras, hudfärg, etniskt ursprung, sexuell läggning eller religion. Bland förmildrande omständigheter omnämns bl.a. om offret provocerat eller betett sig kränkande mot den tilltalade, om den tilltalade vid gärningen led av någon psykisk störning som medförde nedsatt förmåga att kontrollera sig själv eller inse gärningens innebörd, eller om gärningen till viss del varit ansvarsbefriad på grund av exempelvis nödvärnsrätt. Vare sig 29 kap. 1 § eller 2-3 §§ är uttömmande vilket innebär att

¹¹³ Prop. 1987/88:120 s. 77f.

¹¹⁴ Prop. 1987/88:120 s. 779.

domstolarna tillåts ett ganska stort skön vid bedömningen av de omständigheter som omger gärningen och på vilket sätt dessa ska påverka straffvärdet.¹¹⁵

3.3.2 Hedersmotiv – en försvårande omständighet?

Som nämnt ovan framgår det av 29 kap. 1 § att motiv och avsikter kan vara av betydelse för straffvärdesbedömningen. Den enda preciseringen av motiv såsom försvårande omständighet fås i 29 kap. 2 § punkt 7, som tar sikte på ovan nämnda diskriminerande avsikter. Det sägs inte heller mycket i förarbetena om vilka andra typer av motiv som kan beaktas vid straffvärdesbedömningen. Särskilt nämns emellertid att det kan finnas anledning att se extra allvarligt på brott där motivet bakom angreppet är att kränka ett intresse som är *särskilt skyddsvärt*.¹¹⁶

Det finns som sagt i nuläget inte någon i 29 kap. 2 § uppräknad försvårande omständighet som specifikt kan sägas ta sikte på brott som begås med heder som motiv. En annan sak är att, med hänsyn till det som anförts i kap 2 ovan, flera andra omständigheter som tas upp i 29 kap. 1-2 § naturligtvis kan aktualiseras vid brott som sker med hedersmotiv, särskilt 29 kap. 2 punkt 2 som tar sikte på hänsynslöst handlande, samt punkt 6 om gärningar som utförs med särskild organisering eller planering.

Att ta upp hedersmotiv som en specifik försvårande omständighet i 29 kap. 2 § är trots det i högsta grad en aktuell och levande fråga. Senast i samband med motion 2017/18:3736 inlämnad den 5 oktober 2017 röstade en majoritet av ledamöterna i riksdagen för en sådan ändring av brottsbalken.¹¹⁷ Liknande motioner har inlämnats vid ett flertal tillfällen under den senaste mandatperioden (år 2014-2018), men än så länge har dessa avvisats med hänvisning till att det redan idag finns möjlighet för domstolarna att beakta hedersmotiv som försvårande omständighet.¹¹⁸ Således ligger tills vidare ansvaret på domstolarna att vid behov utveckla en praxis på området.

¹¹⁵ Prop. 1987/88:120 s. 79f

¹¹⁶ Prop. 1987/88:120 s. 79f

¹¹⁷ Motion 2017/18:3736, s. 3f.

¹¹⁸ Se t.ex. Motion 2016/17:391 och Justitiekommitténs betänkande 2012/13:JuU10, s. 13f.

Än så länge har dock domstolarna varit obenägna att etablera en sådan praxis. I vart fall inte en tydlig sådan. HD hade i ett fall av grov fridskränkning (NJA 2004 s. 437), utfört av två föräldrar mot sin tonåriga dotter, möjlighet att ta ställning till frågan. HD valde dock att inte ta ställning i frågan om huruvida hedersmotivet skulle utgöra en försvårande omständighet, vilket delvis kan förklaras av att HD inte ansåg att det ens var bevisat att det var fråga om ett hedersbrott. I likhet med vad som anförts ovan kom HD emellertid fram till att flera andra, med hedersmotivet sammanfallande, försvårande omständigheter förelåg.

Det finns däremot ett antal hovrättsavgöranden som är av intresse, till att börja med med RH 1990:125. I fallet åtalades en man för att, i samband med att hustrun erkände en otrohet, inför deras gemensamma son ha dödat henne med en hammare och ett större antal knivstick. Mannen invände att enligt hans kultur var han tvingad att döda sin hustru om denne befanns vara otrogen, och att det i sig borde utgöra en förmildrande omständighet. Hovrätten fann att invändningen inte utgjorde en *tillräckligt* förmildrande omständighet för att det skulle vara motiverat att gå under straffminimum och dömde mannen till tio års fängelse. Hovrättens domskäl implicerar dock att en sådan invändning, i annat fall, skulle kunna utgöra en förmildrande omständighet. I ett annat fall från 1994, där den tilltalade hade dödat och begravt sin hustru i skogen, anförde tingsrätten att gärningsmannen på grund av sin kultur känt sig tvingad att döda hustrun, och rubricerade därför gärningen som dråp. Hovrätten tog inte ställning till frågan om kultur och rubricerade istället gärningen som mord och dömde den tilltalade till 10 års fängelse. I dessa två nyss nämnda fall kan det alltså argumenteras att hedersmotivet närmast betraktats som en förmildrande omständighet.

I det kända fallet Sara (RH 1998:8) från 1996 ströps en 15-årig flicka till döds av sin 16 år gamla bror och 17 år gamla kusin för att hon inte lät sig begränsas och kontrolleras av sin familj. Varken tingsrätt eller hovrätt tog i målet ställning till om hedersmotivet skulle utgöra en försvårande omständighet, men konstaterade att det brott som begåtts hade ett högt straffvärde och skulle rubriceras som mord. Inte heller i fallet Pela från 2000, som i likhet med föregående fall handlar om en ung flicka som inte vill låta sig kontrolleras och av den anledningen blev dödad av en nära släkting, befattade sig varken tingsrätt eller hovrätt i någon större utsträckning med brottets eventuella hedersmotiv. Mordet ansågs emellertid ändå vara av ytterst allvarligt slag och de två gärningsmännen dömdes till livstids fängelse. I fallet Fadime, som nämndes i uppsatsens inledning, var även där situationen sådan att en ung kvinna dödades på grund av att hon vägrade låta sig begränsas av sin familj. Förövaren,

fadern, dömdes till livstids fängelse för dådet. Men även denna gång utgjorde hedersmotivet som sådant ingen särskild omständighet som föranledde det höga straffvärdet. År 2012 kom det första avgörandet (Svea Hovrätt mål nr B 905-13, dom 2013-10-16) där hedersmotivet uttryckligen, enligt hovrätten, utgjorde en i sig försvårande omständighet. Mer om detta fall i nästa kapitel.

Det kan således möjligen skönjas en utveckling där domstolarna tidigare sett hedersmotivet som en förmildrande omständighet men numera ser det som en försvårande omständighet. Med det bristfälliga underlag som finns går det emellertid knappast att tala om någon form av etablerad praxis.

3.4 Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis finns det alltså inga idag existerande straffrättsliga regler som specifikt tar sikte på hedersrelaterade brott. Istället tillämpas i vanlig ordning allmänna straffbud. Särskilt intressant för denna studie är den bestämmelse som rör mord, dvs. brottsbalken 3 kap. 1 §, samt de bestämmelser som rör medverkan till brott, närmare bestämt medhjälp och anstiftan, båda reglerade i brottsbalken 23 kap. 4 §.

Mord är den grövsta formen av uppsåtligt dödande, och kan leda till fängelse i 10 till 18 år, eller livstid. Enligt praxis är normalstraffet 14 år, och livstidsstraffet ska förbehållas de allra mest allvarliga fallen, exempelvis då gärningsmannen dödat flera personer. För medhjälp eller anstiftan döms den som med råd eller dåd främjat respektive förmått gärningsmannen att utföra gärningen. Gränsen för medhjälp har i praxis lagts förhållandevis lågt, medan det motsatta gäller för anstiftan.

Vidare finns det i princip utrymme för domstolen att betrakta hedersmotiv som en straffvärdespåverkande omständighet vid tillämpningen av brottsbalken 29 kap. 1 §. Högsta domstolen har emellertid inte berört frågan om hedersmotiv som försvårande (eller förmildrande) omständighet en enda gång.

4 Åtta fall av grovt hedervåld

Som framkommit i inledningen utgörs en del av underlaget till denna uppsats av ett antal fall av uppsåtligt dödande, eller försök därtill, med klarlagt eller misstänkt hedersmotiv. Fallen har valts ut enligt de urvalsprinciper som presenterats i inledningen. Syftet med detta kapitel är att presentera dessa fall. Det ska här upprepas att de undersökta fallen utgör ett urval och är på intet sätt heltäckande för perioden, men att de är typfall och ger en förhållandevis god bild av hur hedersrelaterat våld kan se ut och i vilken kontext våldet utövas.

En del av fallen är kända men i flera fall handlar det om, för allmänheten, relativt okända fall. Fokus ligger på de omständigheter som omger gärningarna. Fallen presenteras och kommenteras, förhållandevis kortfattat, var för sig. En djupare analys av fallen följer i kapitel fem.

4.1 Hallelunda-målet¹¹⁹

4.1.1 Bakgrund

”M” flyttade tillsammans med sin familj till Sverige när hon var 11 år gammal. Familjen bestod av M, hennes två systrar, mor och far. M fick ytterligare en syster efter några år i Sverige. Fadern avled när M var 19. Familjen hade mycket konservativa värderingar och var strikt patriarkal. Efter faderns död föll det på hennes morbror att övervaka henne och hennes systrar. M accepterade inte att leva ett begränsat liv och rymde bl.a. hemifrån och levde på skyddat boende under en period. Hon flyttade emellertid tillbaka till familjen, och kort därefter skickades hon till Afghanistan för att bli bortgift. Där gifte sig M med ”S”, som även han kom från en familj med mycket konservativa värderingar. M och S bosatte sig sedan i Sverige, där de levde tillsammans under ett par års tid. Under tiden i Sverige fick M sin frihet kraftigt begränsad. Hon blev förföljd, hotad och kontrollerad av sin man. Hoten övergick sedermera i misshandel och våldtäkter innan hon mördades vid 22 års ålder.

¹¹⁹ Svea Hovrätt mål nr B 905-13, dom 2013-10-16.

4.1.2 Mordet

Några dagar innan mordet började S misstänka att M inte hade varit oskuld när de gifte sig. Det visade sig nämligen att hon haft kontakt med en annan man innan hon träffade S, en man som M fortsatt att ha sporadisk kontakt med via e-post även efter att hon gift sig. Detta ledde till en konfrontation där S band fast M, hotade henne med kniv och våldtog henne. Då M dagarna efter flydde hem till sin mor och sina systrar och berättade för dessa om vad som hänt, följde S efter och trängde sig i lägenheten. M berättade att hon ville skiljas varpå S, inför M:s familj, brottade ner och skar halsen av M med en kökskniv.

4.1.3 Domslut

Tingsrätten anförde att det var svårt att föreställa sig ett allvarligare fall av mord och beaktade flera försvårande omständigheter, och lyfte däribland fram att motivet uppenbarligen var att återupprätta familjens heder vilket man ansåg vara mycket hänsynslöst. I tingsrätten dömdes S till livstids fängelse för grov våldtäkt, misshandel, grovt olaga hot och mord, men domen ändrades till 16 års fängelse i hovrätten efter att det gjorts sannolikt att S ålder vid tidpunkten för mordet var 19 år. I övrigt instämde hovrätten i tingsrättens bedömning.

4.1.4 Hedersaspekten

Motivet bakom dådet verkar ha varit delvis den (enligt tingsrätten uppenbart ogrundade) misstanke S hade om att M hade en relation med en annan man. Men enligt M:s systrar var det kanske framförallt det faktum att M ville skilja sig som gjorde att S mördade henne. M:s ena syster uttalade sig i domen på följande vis:

När M kom till familjen denna gång, hade S förstått att hon inte skulle komma hem till honom igen. S visste att en skilsmässa är en stor skam för familjen och särskilt när det är hustrun som lämnar mannen. [...]. En sådan man skulle bli utskrattad av sin familj. De skulle tänka att han inte är en man eftersom han inte kan tygla sin kvinna. För detta är man beredd att döda. Om mannen i en sådan situation dödar kvinnan ses han som en hjälte, för då har han gjort det rätta. [...] S familj i Afghanistan är stolt över att han har dödat M.¹²⁰

¹²⁰ Tingsrättens dom, s. 15.

Av domen framgår att M:s mor och systrar var övertygade om att motivet bakom dådet var heder. I samband med M:s död hade M:s morbror samtalat med S familj, som berättat att M hade "halalslaktats" på grund av att hon var en dålig flicka, och att de var stolta över det S gjort. Enligt M:s ena syster skulle även hennes egen släkt ha tyckt att det var rätt gjort, om det visat sig att S hade rätt i att M varit otrogen.

4.2 Landskronafallet¹²¹

4.2.1 Bakgrund

"M", hennes bror "B" och en ytterligare bror växte upp tillsammans i Stockholm, Borlänge och senare i Irak. Föräldrarna skilde sig när de var barn och när M var 11 år gammal tog hennes pappa med henne och bröderna till Irak. I Irak levde M ett kraftigt begränsat liv, utsattes för våld och blev bortgift mot sin vilja med en äldre man. Vid 16 års ålder lyckades hon fly tillbaka till Sverige. I Sverige fick hon utstå hot från sin make och pappa som befann sig i Irak, men även modern, som hon under en period bodde hos, försökte kontrollera och begränsa hennes liv och tvinga henne att leva efter familjens normer. Till slut flyttade M till ett jourboende och därefter till en egen lägenhet. Enligt M:s halvsyster ville M inte leva ett begränsat liv i enlighet med familjens normer. Men det kunde inte hennes familj acceptera. Kort efter M:s flykt till Sverige flyttade även den yngre brodern B efter. B, som var 16 år gammal, försökte kontrollera M och hotade bl.a. hennes dåvarande pojkvän, något som hennes pappa bestämt att hon inte fick ha.

4.2.2 Mordet

Mordet skedde i samband med att M och B träffades för att fira M:s födelsedag. På kvällen larmades polis till M:s lägenhet där hon påträffades svårt knivskuren. B befann sig på platsen och hävdade att en okänd man hade knivhuggit hans syster. Den tekniska undersökningen visade att M hade blivit knivhuggen över 100 gånger, över hela kroppen, samt att våldet måste ha varit fullständigt besinningslöst. Den tekniska undersökningen visade också att gärningsmannen var hennes yngre bror B.

¹²¹ Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr B 334-13, dom 2013-05-07.

4.2.3 Domslut

B dömdes av tingsrätten till 8 års fängelse, vilket med hänsyn till att han vid tidpunkten för mordet precis fyllt 17 var ett mycket strängt straff. Hovrätten sänkte, med hänvisning till reglerna om straffrabatt för unga brottslingar, emellertid straffet till 4 års sluten ungdomsvård.

4.2.4 Hedersaspekten

Som framgår av bakgrunden bär detta mord flera tecken på att vara hedersmotiverat. M ville inte leva i ett äktenskap hon tvingats in i och hon vägrade även i övrigt leva ett begränsat liv enligt familjens konservativa normer. Även om dådet utfördes av B ensam, så framgår det också av domen att B under tiden innan mordet hade regelbunden kontakt med framförallt sin far i Irak, samt att fadern efter mordet visade stor sympati för B. En sakkunnig konstaterade också att det var extremt osannolikt att B agerat helt på egen hand, eller att mordet skedde i stundens ingivelse. Samma linje gick såväl tingsrätt som hovrätt på och man konstaterade att motivet bakom dådet måste ha varit att återupprätta familjens heder. Det var också första gången i ett svenskt mål som hedersmotivet på ett så konkret sätt ansågs utgöra en försvårande omständighet. En intressant aspekt är att B:s advokat pläderade för att hedersmotivet skulle utgöra en förmildrande omständighet, eftersom han förmåtts av andra att utföra mordet.¹²²

4.3 Märstafallet¹²³

4.3.1 Bakgrund

Händelserna i målet kretsar kring kvinnan ”A”. A:s familj kommer ursprungligen från Irak och är kurder. Hon har tre bröder, ”H”, ”R” och ”K” som tillsammans med fadern ”J” vid tillfället bodde i Holland. A bodde tillsammans med sin make ”W” och deras dotter i Sverige. A och W hade i samförstånd bestämt sig för att skiljas, men gjorde det i hemlighet då A:s familj inte skulle acceptera en skilsmässa. Direkt efter skilsmässan flyttade A hem till ”F”. Även F är irakier och kurd. Familjen i Holland fick emellertid reda på att A begärt

¹²² <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/hedersmotiv-formildrande-omstandighet>>, besökt den 11 oktober 2017 kl 10:19.

¹²³ Svea hovrätt mål nr B 3447-13, dom 2015-06-24.

skilsmässa, varpå de kontaktade henne och informerade om att de (bröderna och fadern) var på väg med bil för att hämta henne till Holland. De trodde att A inlett en relation med F, vilket dock inte var sant enligt A.

4.3.2 Mordförsöket

Väl i Sverige åkte bröderna och fadern för att möta A i F:s lägenhet. F var inte närvarande men höll sig i närheten för att kunna hindra A:s familj att tvinga med henne till Holland. När bröderna och fadern träffade A i lägenheten uppstod tumult och A hindrades att lämna lägenheten. I samband med detta tog sig F till lägenheten tillsammans med sin bror, ”U”, och vän, ”D”. När de öppnade dörren uppstod bråk och tumult mellan å ena sidan A:s familj, och å andra sidan F, U och D. Under bråket uttalades enligt vittnen och målsäganden bl.a. ”döda, döda honom” och ”döda, det handlar om heder och det är legalt att döda för hedern”, samt ”döda den här killen”.¹²⁴ Under bråket blev F och U svårt skadade efter att ha utsatts för flera knivstick. De lyckades ta sig ner på innergården och lade sig där på en gräsplätt. Direkt efter dådet gav A:s bröder och far sig iväg mot Holland igen men blev stoppade av polis på vägen.

4.3.3 Domslut

A:s bröder och far åtalades för försök, medhjälp och anstiftan till mord, samt skyddande av brottsling. Fadern, J, och den ena brodern dömdes för skyddande av brottsling till vardera 6 månaders fängelse. En bror dömdes för två fall av mordförsök till fängelse i 9 år och 6 månader, och den siste brodern dömdes för ett fall av misshandel till 2 månaders fängelse. I målet bör det poängteras att varken åklagare eller domstol, till skillnad från i de två föregående målen, i princip inte alls hanterar frågan om huruvida våldet var hedersrelaterat.

4.3.4 Hedersaspekten

Även i detta fall skiner hedersmotivet igenom och framstår som förhållandevis tydligt. Dels av att motivet till att A:s familj tar sig från Nederländerna till Sverige av allt att döma var att A skiljt sig och inlett en relation med en annan man, dels att hedersmotivet verbalt uttrycks under bråket mellan å ena sidan A:s far och bröder och å andra sidan F, U och D. Till skillnad från i fallet ovan går dock som sagt varken tingsrätten eller hovrätten in på frågan om huruvida dådet var hedersmotiverat.

¹²⁴ Se bl.a. tingsrättens dom, s. 21.

4.4 Gävlefallet¹²⁵

4.4.1 Bakgrund

I det här målet, som hittills är det största hedersrelaterade åtalet i svensk rättshistoria, åtalades totalt nio personer. Sex för mord, och övriga för medhjälp till mord, människorov och skyddande av brottsling. Bakgrunden till mordet är en otrohetsaffär mellan huvudpersonerna ”R” och ”Z”, som drygt ett år innan mordet utvecklade en kärleksrelation. Vid det tillfället var Z gift med ”H” som snabbt började fatta misstankar mot Z. Relationen mellan Z och H var ansträngd, framförallt på grund av att Z upplevde sig begränsad och att H ville kontrollera hennes liv. Z, som ville skilja sig, vägrade avsluta relationen med R som fortgick trots mycket bråk och hot inom familjen och mellan parterna under ungefär ett års tid. Några månader innan mordet begav sig Z och R iväg på en hemlig resa. Under resan tog R bilder på R och Z tillsammans. Under eller efter resan hände någonting som gjorde att Z inte längre ville vara med R. R lade då upp de bilder han hade på R och Z tillsammans på sociala medier. För Z var detta en katastrof, som enligt henne själv skulle få henne dödad eftersom bilderna betydde att hon var en ”hora”. Den utlösande faktorn till det mord som skulle följa var, enligt tingsrätten, att H, samt Z:s familj kort därefter fick tag på bilderna och kände sig tvingade att agera.

4.4.2 Mordet

I själva mordet på R var flera individer inblandade. Z, som agerade lockbete, var själv inblandad, men också hennes äldre bröder A och U. Övriga gärningsmän var H, samt hans vänner ”M” och ”I”. Utöver dessa sex personer var även flera andra personer inblandade, särskilt H:s sväger ”B”, hans släkting ”S” samt hans vän ”R”. Dessa tre personer åtalades för att ha känt till och främjat brottsplanen, för att ha förstört bevis, ordnat med alibin m.m.

Efter att Z lockat fram R förde H, Z, U, A, I och M bort R med våld och tog honom med bil till platsen där mordet skulle utföras. Den tekniska undersökningen av kroppen visade att R först misshandlats, och därefter bragts om livet genom strypning med en snara.

¹²⁵ Gävle tingsrätt mål nr B 922-16, dom 2017-07-14.

4.4.3 Domslut

Samtliga direkt inblandade dömdes för mord, fem av dem till livstid och en av dem till 14 års fängelse efter straffnedsättning pga. låg ålder. Även om hedersmotivet i sig inte lyftes fram som en försvårande omständighet i sig ansågs mordet vara präglad av så många andra försvårande omständigheter att något annat än livstid inte skulle kunna komma i fråga. Av de tre övriga som åtalades frikändes samtliga från ansvar, då det inte gick att bevisa deras kännedom om brottsplanen.

4.4.4 Hedersaspekten

Hedersaspekten i detta mord framstår som tydligt. Av domen framgår att Z:s bröder M och A uttalat att hedern är tydlig; om en kvinna är otrogen måste både mannen och kvinnan dö. M uttalar sig i domen:

H har gjort rätt om han rövar bort R pga. Facebookbilderna, då har ju hedern kränkts. [...]. Det löser man genom att döda killen och tjejen, båda har skulden [...].¹²⁶

I dådet finns också flera inblandade, både direkt och indirekt, bl.a. Z:s föräldrar, vilket visar på hedersvåldets kollektiva aspekt. Varför dödades då inte Z? Rimligtvis beror det på att hon kunde förlåtas om hon hjälpte till att döda R. Men det framgår också av domen att H:s familj utgjorde ett stort hot mot henne men att hennes pappa och bröder ville skydda henne. Det kan bl.a. utläsas av följande:

H har en massa släktingar och hans pappa tänkte att det är bäst att de, hela släkten, flyttade från [staden] för de var rädda om sina och Z:s liv.¹²⁷

Citatet antyder att det faktum att Z skonades skulle utgöra en kränkning mot H och hans familj, och att det innebar livsfara för hela familjen.

¹²⁶ Tingsrättens dom, s. 87.

¹²⁷ Tingsrättens dom, s. 114, se vidare sidorna 113-115.

4.5 Södertälje-målet¹²⁸

4.5.1 Bakgrund

Detta sjätte mål handlar om en kvinna, ”L”, som påträffades svårt skadad på marken utanför sin lägenhet efter ett fall från balkongen. Händelsen rubricerades som försök till mord. Tilltalad i målet var hennes make, ”B”. B och L var sedan några år gifta enligt kristen Syrisk-ortodox sed. B:s far var präst och den som vigde dem i kyrkan. Tillsammans har de sonen ”G”. Åren innan mordförsöket började B, enligt L, bli allt mer kontrollerande och svartsjuk. Han blev ofta arg, t.ex. så fort någon tittade på L. Flera gånger försökte hon lämna B och begära skilsmässa. När hon pratade med B om detta sade han att hon inte skulle gå levande från en sådan, att det skulle dra skam över honom och hans familj, och att det är en fråga om heder och rykte.

4.5.2 Mordförsöket

Mordförsöket utspelade sig i den gemensamma lägenheten på sjätte våningen. Av utredningen framgår det att dådet föregicks av ett upphetsat verbalt bråk som slutade med att B lämnade lägenheten. Det är fortfarande oklart vad bråket handlade om, men L har under kvällen skickat flera sms till B varit det framgått att B inte ska återvända och att L inte vill ha honom i sitt liv. B ska sedan ha återvänt till lägenheten och bråk återigen uppstått, varpå L misshandlats och slutligen kastats ut från balkongen.

4.5.3 Domslut

Åtalet visade sig vara svårt att bevisa och B friades i hovrätten innan han slutligen fälldes för mordförsök i högsta domstolen, efter att kvinnan och hennes familj drivit målet som ett enskilt åtal. Han dömdes där till 14 års fängelse.

4.5.4 Hedersaspekten

Detta fall är svårt och det är inte självklart att mordet hade ett hedersmotiv. Det finns dock mycket som tyder på det, framförallt de i både domen och förundersökningsprotokollet omfattande uppgifterna om att B under inga omständigheter skulle låta L skilja sig från

¹²⁸ Svea hovrätt mål nr B 3760-14, dom 2014-07-07.

honom, och att han hellre skulle döda henne (och sig själv) än att låta det ske. Det står också klart att B kom från en starkt traditionsbunden familj där ryktet var mycket viktigt. Under kvällen då L utsattes för mordförsöket bråkade paret och L uttryckte en tydlig önskan om att inte vilja vara med B längre. Det framstår inte som ett orimligt antagande att detta utgjorde en sådan kränkning av B:s heder att han såg sig tvingad att ta livet av L.

4.6 Årsta-målet¹²⁹

4.6.1 Bakgrund

Det här målet åtalades en man, ”Z”, för att ha knivmördat sin hustru, ”A”. Båda makarna kom ursprungligen från Kurdistan i sydöstra Turkiet. Z kom till Sverige 1986, och 1999 ingick de äktenskap med varandra. Efter äktenskapets ingående flyttade även A till Sverige. Några år senare fick de tillsammans sönerna ”B” och ”S”. Ett par månader innan mordet på A häktades Z för misshandel på A, efter att A på sin brors bröllop burit en klänning som Z tyckte var opassande. Z:s uppfattning var att A sett ut som en ”hora” på bröllopet. Han anmäldes även för skadegörelse av klänningen. I samband med detta ansökte A om äktenskapsskillnad. A blev tillsammans med sönerna placerad på skyddat boende, men flyttade strax innan mordet hem till den gemensamma lägenheten igen. Z sov på annan plats men besökte regelbundet hustrun och barnen och kunde inte acceptera hustruns begäran om skilsmässa.

4.6.2 Mordet

Mordet på A utfördes i hemmet. Enligt Z besökte han A för att hämta sonens hockeyutrustning. Han hade med sig den söndriga klänningen som A haft på sig på broderns bröllop. Enligt Z uppstod bråk och någon gång då ”hände något” i huvudet på honom. Hans nästa minnesbild var hur han vaknade upp i hallen med en kniv i handen och blod på sina kläder. Han hittade då Z död och larmade polis. Den rättsmedicinska undersökningen visade på 66 stickskador, de flesta i huvudet, samt att näsan och överläppen skurits av medan A fortfarande var i livet.

¹²⁹ Svea hovrätt mål nr B 1520-16, dom 2016-04-19.

4.6.3 Domslut

Enligt tingsrätten fanns det så många försvårande omständigheter att det sammanlagda straffvärdet motsvarade livstids fängelse. Hedersmotivet ansåg rätten inte var bevisat, delvis på grund av att Z själv samt hans bror förnekade att familjen levde under sådana normer. Vidare visade den rättspsykiatriska undersökningen att Z vid tillfället led av psykisk ohälsa i form av ospecificerad personlighetsstörning med borderlinedrag. Med hänsyn till det fastställde både tingsrätten och hovrätten påföljden till 18 års fängelse.

4.6.4 Hedersaspekten

Även om rätten inte ansåg att hedersmotivet var bevisat i detta fall så finns det vissa inslag som pekar på att dådet ändå var hedersrelaterat. Rituela inslag såsom avskurna läppar och näsa samt stort antal knickstick är uppenbara tecken på att mordet var hedersrelaterat. Z har också själv i förhören återkommit särskilt till att hans före detta fru betedde sig som en hora när hon bar klänningen på sin brors bröllop, vilket uppenbarligen påverkade honom mycket. Att A ville skilja sig, vilket Z inte kunde acceptera, följer också det typiska mönstret.

4.7 Mariannelund-målet¹³⁰

4.7.1 Bakgrund

Det här målet handlar om ”C” som åtalades för att ha strypt sin hustru ”A” till döds. A kom ursprungligen från Iran medan C var från Afghanistan. De var även kusiner. De var gifta och hade tillsammans dottern ”S”, 3 år. 2015 kom de till Sverige som asylsökande, och placerades tillsammans på ett boende. Av förundersökningsprotokollet framgår att C var mycket religiös och konservativ. Det framgår också att giftermålet mellan A och C var påtvingat, att C misshandlade och dödshotade A, samt att A ville lämna maken men att det förbjöds av familjen. Kort efter att de kom till Sverige slutade emellertid A att bära slöja och vägrade låta sig kontrolleras och begränsas av A. Av förundersökningsprotokollet framgår det att C var ”utskrattad” för att hans fru slutat bära slöja och att det var en hederssak att hon skulle göra det. Av förundersökningsprotokollet framgår det också att A och hennes systrar efter ankomsten till Sverige ville bli mer fria och konvertera till kristendomen. Några dagar

¹³⁰ Göta hovrätt mål nr B 3278-16, dom 2017-02-03.

innan mordet träffade A en annan man, ”J”, som hon fick en röd ros av. Av allt att döma var det också upprinnelsen till det som skulle ske några dagar senare, då C fick reda på att mötet ägt rum.

4.7.2 Mordet

Själva mordet sker ca kl. 03.00 genom att C stryper A till döds i sängen. På morgonen skickade C ett sms till sin svägerska med innehållet ”Hallå din hora, kom och se din egen horas döda kropp som haffade med sin kille, om du vill se hennes döda kropp”. Någon timme senare, då dådet fortfarande inte upptäckts, återvänder C till A:s döda kropp för att placera en plastpåse över ansiktet och knyta en slöja/sjal över hennes ansikte, en runt hennes ben och en hårt runt hennes hals. Lite senare går han själv till boendet och förklarar att han av svartsjuka har dödat sin hustru.

4.7.3 Domslut

Rätten bedömde dådet som mord och straffvärdet bedömdes motsvara livstids fängelse. Rätten konstaterade att flertalet försvårande omständigheter förelåg, bl.a. att dottern S bevittnade mordet från sängen intill, och att behandlingen måste ha inneburit stor dödsångest för A, som under en inte obetydlig tid innan hon dog gjorde kraftfullt motstånd mot maken.

4.7.4 Hedersaspekten

Det här rättsfallet är intressant på så sätt att det är väldigt mycket som tyder på att dådet är motiverat av heder. Dels framgår det tydligt, särskilt i förundersökningsprotokollet, att C och A kommer från en konservativ familj där hedern är viktig, och att A kränkt hedern både genom att kasta sin slöja och genom att träffa en annan man, J. Och dels framgår det av att C efter mordet knutit slöjor runt A:s huvud, hals och ben vilket måste förstås som någon form av rituellt handlande. Trots detta är hedersaspekten någonting som rätten knappt berör i domen.

4.8 Alingsåsfallet¹³¹

4.8.1 Bakgrund

Detta mål handlar om mannen ”M”, som åtalades för att mord på sin hustru ”R” och mordförsök på barnen ”E” och ”N”. M kom till Sverige ett par månader innan händelserna och återförenades då med familjen, som tagit sig till Sverige vid ett tidigare tillfälle. Barnen, som var tonåringar, ville inte att fadern skulle komma till Sverige av rädsla för att han skulle skada dem, eftersom han gjort det tidigare i Afghanistan. R menade dock att M kanske skulle förändras om han kom till ett nytt, mer modernt, land. Detta framgår framförallt av förhören barnen N och E under förundersökningen. När M var på plats i Sverige dröjde det inte länge förrän han började försöka kontrollera familjen, och ifrågasatte bl.a. varför R gick ut ensam. R, som hade börjat engagera sig i kvinnorrätsorganisationer, menade att hon fick göra som hon ville. Försöken till kontroll övergick snabbt i hot. E berättar i förhör hur M redan innan våldsamheterna med kniv hotade att döda familjen om de inte lydde honom. E och N vittnar i förhör om hur M under bråken med modern kallade henne för ”hora” och sa att de inte skulle få leva fritt i Sverige.

4.8.2 Mordet

Omständigheterna kring mordet är något oklara men av allt att döma har M och R bråkat, varpå R sagt att hon inte brydde sig om vad M sa. M ska då ha sagt någonting i stil med att hon måste göra som han säger, annars dödar han henne. När R inte lyssnade tog M fram en kniv ur kökslådan som han högg R i halsen med, och därefter N och E och slutligen sig själv. R avled på platsen men N, E och M själv överlevde efter en tids sjukhusvistelse.

4.8.3 Domslut

Med hänsyn till den hänsynslöshet M uppvisat genom att döda sin hustru inför ögonen på deras gemensamma barn, samt att M därutöver gjort sig skyldig till två fall av försök till mord, bedömde tingsrätten att straffvärdet för brottsligheten var fängelse på livstid.

¹³¹ Hovrätten för västra Sverige mål nr B 2577-13, dom 2013-07-05.

4.8.4 Hedersaspekten

Den enda rimliga förklaringen till dådet är att R, N och E levt ett liv som inte kunde accepteras av M. Av förundersökningsprotokollet framgår det hur M ofta kallade modern för ”hora”. Hustrun hade engagerat sig i kvinnorättsfrågor och lät sig inte kontrolleras av mannen vilket måste ha varit mycket provocerande för M som i likhet med R kom från en del av Afghanistan där hederskulturen är starkt förankrad. I förhören med framförallt de tonåriga barnen framgår det tydligt hur detta ledde till konflikter, där M hotade att döda M och barnen om de inte började lyda honom.

4.9 Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis är det alltså fråga om åtta fall av mord eller försök till mord där mycket talar för att gärningen är kopplad till och motiverad av heder. I sex av de åtta fallen är offret en kvinna, men i samtliga fall kan dådet kopplas till kvinnans sexualitet på något sätt. Våldet har skett på nära håll och är i flera fall att betraktas som extremt grovt och tortyrliknande. De många knivhuggen, de avskurna läpparna och näsan m.m. är också tecken på rituellt och symboliskt handlande. I flera fall ses också exempel på hur familjemedlemmar deltar, sanktionerar eller öppet sympatiserar med gärningspersonerna. Även om det, som ovan nämnt, inte går att definitivt avgöra vilket motiv en person haft bakom ett visst handlande, finns det mycket som ger fog för antagandet att gärningsmannen i de presenterade fallen haft för avsikt att upprätthålla eller återupprätta hedern.

5 Analys

Som avslutning på denna uppsats är avsikten att i det följande, med utgångspunkt det samlade materialet, uppfylla uppsatsens syfte och söka svar på de i inledningen uppställda frågeställningarna.

5.1 En definition av hedersrelaterat våld

Denna första frågeställning syftar till att rama in konceptet hedersrelaterat våld och ge det en tydlig paketering. Genom en definition kan centrala aspekter av våldet preciseras och en avgränsning ske mellan hedersrelaterat våld och annat våld. En viktig aspekt av detta är att kunna särskilja våld som sker med ett *hedersmotiv* mot våld som sker i en *hederskontext*, men utan hedersmotiv. Denna avgränsning är särskilt viktig för att diskussionen kring hedersvåld inte ska präglas av fördomsfullhet, där allt våld inom en viss kultur stämplas som avvikande eller värre än annat våld. Fokus för besvarandet av denna frågeställning ligger därmed på att identifiera centrala aspekter av våld som sker med *heder som motiv*. Dessa aspekter omvandlas sedan dels till tydliga kriterier och dels till vanliga omständigheter vid hedersrelaterat våld, som i sin tur kan användas för att skapa en definition. Besvarandet av denna frågeställning tar främst sin utgångspunkt i forskningspresentationen i kapitel två.

Hedersrelaterat våld är, för att kort rekapitulera vad som framgått av kapitel två, någonting som existerar främst i en starkt kollektivistisk kontext, i klansamhället, där det ligger i var och ens intresse att klan- och familjemedlemmar följer de uppställda sociala normerna. Om någon individ avviker från den sociala normen spiller detta över på övriga familjemedlemmar. Ett kraftigt avvikande kan medföra att familjen eller klanen förlorar sin sociala ställning i samhället, vilket i sin tur kan innebära att den blir utstött och på sikt går under. Social ställning mäts i det som kallas för heder. Hedern kan därmed betraktas som en form av socialt kapital som kan förloras, men också återvinnas. Hedern upprätthålls genom att den sociala normen följs, och återvinns genom att individers avsteg från den sociala normen bestraffas. Själva kärnan i hedersnormen kretsar i sin tur främst kring kvinnans sexualitet. Hedersvåldet är därigenom i all väsentlighet ett uttryck för mannens och kollektivets behov av att upprätthålla eller återupprätta hedern genom att kontrollera och vid behov bestraffa kvinnliga familjemedlemmars brott mot den sociala (kyskhets)normen.

Utifrån detta, och vad som i övrigt framkommit i kapitel två, kan det konstateras att hedersrelaterat våld är ett uttryck för *kontroll, bestraffning eller hämnd*, som grundar sig i gärningsmannens intresse av att *upprätthålla eller återupprätta individens eller familjens heder*, vilken i all väsentlighet kretsar kring *kvinnlig kyskhet*. Av detta framgår att det måste existera ett "*subjekt*" som bryter mot den sociala normen, hedern, och som kontrollen, bestraffningen eller hämnden riktas mot. Subjektet är *alltid en till gärningsmannen närstående person*. Subjektet är också ofta, men inte alltid, den som är offer för våldet. Men offret kan också vara *en annan individ som medverkat i subjektets brott mot normen* (t.ex. en person subjektet misstänks ha varit otrogen tillsammans med). Vidare är *våldet kollektivt* på så sätt att subjektets avsteg från den sociala normen riskerar att skada hela familjens sociala ställning, dvs. kollektiva heder, och därmed ligger *bestraffningen eller hämnden i hela kollektivets intresse*. Kollektivet måste därmed, utifrån gärningsmannens perspektiv, i vart fall *acceptera* våldet för att det ska kunna sägas vara hedersmotiverat.

Därmed kan följande *kriterier*, dvs. nödvändiga kärnaspekter av hedersvåldet, konstateras:

1. Handlandet utgör ett led i att kontrollera, bestraffa eller hämnas på ett subjekt som gjort eller riskerar att begå brott mot hedersnormen.
2. Handlandet syftar till att upprätthålla eller återupprätta hedern.
3. Offret är det normöverträdande subjektet och/eller en individ som medverkat till överträdelsen.
4. Gärningsmannen (eller anstiftaren) är en till subjektet närstående person.
5. Handlandet är planerat, sanktionerat eller – utifrån gärningsmannens perspektiv – i vart fall accepterat av kollektivet, dvs. familjen eller klanen.

Kriterierna måste vara uppfyllda för att det ska kunna vara fråga om hedersvåld. Från kriterierna ovan måste ett åtskiljande göras från sådant som är *indicier* till att brottet är hedersrelaterat. Indicierna utgörs av vanliga, men inte nödvändiga, omständigheter vid hedersrelaterat våld.

Ett första och utomordentligt starkt indicium är att subjektet är en kvinna och att våldet på något sätt är kopplat till den kvinnliga kyskhetsnormen, t.ex. att hon ska vara oskuld vid giftermålet, att hon inte får vara otrogen och inte får skilja sig från mannen. Detta indicium gränsar till att vara ett kriterium, då hedersvåld *i princip alltid* kan kopplas till kvinnans

sexualitet på något sätt. Men hedersvåld torde i vissa fall även kunna kopplas till sådant som homosexualitet, religiös avfällighet etc., varför detta inte lämpar sig som ett *kriterium*. Ett annat starkt indicium, kopplat till kriteriet i punkt 5 ovan, är att gärningsmannens familj öppet sympatiserar med gärningsmannen eller har deltagit i våldet på något sätt. Andra starka indicier är att våldet som sådant utförs på nära håll och innehåller tortyrliknande, skändande och rituella inslag, såsom mycket stora mängder knivhugg. Om det är vanligt med tvångsäktenskap, extremkonservativ syn på manligt och kvinnligt och stark religiositet i de inblandades sociala kontext kan det vara indirekta tecken på att våldet är hedersrelaterat, men vid beaktande av sådana faktorer bör stor försiktighet iaktas för att hedersmotiv inte ska blandas ihop med hederskontext. Det är också vanligt med ett visst mått av planering, särskilt vid grövre hedersbrott, men det finns inget som per definition hindrar att våldet utgörs av impulshandlingar. Slutligen kan även sådant som att gärningsmannen framstår som lugn, tillfreds eller till och med stolt över sitt handlande vara indicier på att handlandet är hedersrelaterat.

Utifrån ovanstående kriterier och indicier kan följande *definition* av hedersrelaterat våld formuleras:

Hedersrelaterat våld är våldshandlingar som syftar till att kontrollera, bestraffa eller hämnas på någon som genom brott mot den sociala normen, särskilt kyskhetsnormen, kränkt eller riskerar att kränka individens eller familjens heder, och där motivet bakom handlingen är att återupprätta eller upprätthålla hedern. Hedersrelaterat våld riktas mot en närstående eller annan som medverkat till den närståendes brott mot hederskoden, och våldet är sanktionerat, eller i vart fall – utifrån gärningsmannens perspektiv – accepterat, av familjen.

Denna definition ringar, tillsammans med kriterierna ovan, i all väsentlighet in det som den sociologiska forskningen säger om hedersrelaterat våld. I varje enskilt fall måste emellertid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter och indicier göras. Flera indicier bör föreligga för att det ska vara aktuellt att tala om hedersmotiv. I nästföljande avsnitt analyseras hur hedersvåldet kommer till uttryck i svenska rättsfall.

5.2 Våldet i de undersökta fallen

Denna frågeställning tar sikte på hur själva våldet ser ut och kommer till uttryck i svenska rättsfall. Fokus här ligger på mönster och motiv, hur våldets kollektiva prägel kommer till uttryck samt om svenska fall i något avseende avviker från den bild av hedersvåldet som ges i forskningsframställningen i kapitel 2.

Samtliga aktuella fall bär, med hänsyn till vad som också framkommit under förundersökningarna, tydliga tecken på att offer och gärningsman i vart fall har levt i en *hederskontext*. T.ex. är sådana kännetecknande värden som rykte, kontroll, tradition, lydnad och kyskhet klart framträdande. Av förundersökningarna framgår det t.ex. att de utsatta kvinnorna i flera fall fått utstå systematiskt våld, tvångsäktenskap och begränsningar av sin frihet.

Men även gärningarna i sig bär tydliga tecken på att vara motiverade av heder, och samtliga fall uppfyller de ovan presenterade kriterierna och faller in under definitionen. I några fall har till och med gärningsmannen/männen själva uttryckligen medgett att brottet varit motiverat av heder vilket givetvis förenklar saken. Men trots det bör det alltså nämnas att analysen görs med ödmjukhet inför att det, naturligtvis, inte går att veta säkert vilka bevekelsegrunder en gärningsman har haft till ett visst handlande.

5.2.1 Mönster och motiv

I de aktuella fallen har offret varit antingen en kvinna som på något sätt avvikit från kyskhetsnormen, eller så har offret varit en man som haft någon form av relation till en från kyskhetsnormen avvikande kvinna. Den utlösande faktorn till mordet eller mordförsöket kan i samtliga fall på något sätt kopplas till kvinnans sexualitet och kyskhet, närmare bestämt att kvinnan kräver skilsmässa (Hallelunda-målet, Södertälje-målet och Årsta-målet och argumenterbart även Märstafallet), kvinnan har eller misstänks ha varit otrogen (Gävlefallet, Mariannelund-målet) eller att kvinnan haft ett oönskat umgänge eller i övrigt inte låtit sig kontrolleras (Landskronafallet och Alingsåsfallet). Att hedersvåld är intimt kopplat till kvinnans sexualitet framgår av kapitel två och i detta avseende följer omständigheterna i de aktuella fallen i högsta grad mönstret.

I samtliga fall har våldet utövats av en nära släkting, i fem fall av kvinnans make, i två fall av kvinnans bröder och i ett fall av både kvinnans bröder och make. Värt att notera är att det alltså är antingen maken eller kvinnans egen familj vars plikt det är att utföra dådet. Inte i något fall har maken/pojkvännens familj varit direkt inblandad i dådet.

Beträffande själva våldet har det utförts på nära håll, antingen med kniv eller någon form av strypningsvapen. I flera fall har det varit utdraget och innehållit rituella inslag såsom stora mängder knivhugg, avskurna läppar och näsa, och ”halalslakt” (gärningsmannens egna ord). Detta ligger i linje med det i kapitel två anförda att offret ska vara medveten om vem som utför dådet och varför, samt att vedergällningen ska vara plågsam och motsvara den kränkning offret anses ha tillfogat gärningsmannen, eller dennes familjs, heder. Vidare framstår i flera av dåden (främst Hallelunda-målet, Landskronafallet, Märstafallet, Gävlefallet och Årsta-målet) som planerade vilket också är något som lyfts fram som typiskt för hedersmord. Övriga fall förefaller inte med nödvändighet vara planerade, men däremot *överbägda*. I t.ex. Södertälje-målet uttalade gärningsmannen flera gånger till sin fru att han skulle döda henne om hon försökte lämna honom. I Mariannelund-målet framgår det av förundersökningsprotokollet dels att mannen flera gånger dödshotat sin hustru, och dels att han dagarna innan mordet enligt vittnen ”inte var sig själv” vilket kan ses som ett tecken på att någonting var på gång. Slutligen hotade mannen även i Allingsåsfallet att döda familjen om de inte började lyda honom.

5.2.2 Medverkan?

En annan sak som också lyfts fram kapitel två är hedersvåldets kollektiva karaktär. I forskningen förklaras detta av att hedern är i sig är kollektiv. En kränkning som begås mot en individ begås mot hela dennes familj, och om en individ hamnar i vanheder spiller även detta över på hela dennes familj. Bestraffningar och vedergällningar blir på så sätt en sak för hela familjen, vilket också känns igen i det att gärningsmannen ofta är en nära släkting till offret. Med hänsyn till är det också vanligt med medhjälpare och anstiftare i samband med hedersvåld. Som bekant fann man i en nederländsk studie att det i tretton av femton fall av hedersmord fanns anstiftare, medgärningsmän eller andra medhjälpare med i bilden.

I förevarande fall är det emellertid endast i två av åtta fall som fler än en person åtalas. Detta avviker från bl.a. resultaten i den nederländska studien. Det finns därför anledning att undersöka detta lite närmare.

I Märstafallet och Gävlefallet, dvs. de fall där fler än en gärningsman åtalades, är det fråga om personer som varit direkt involverade i dåden. I Märstafallet var det offrets tre bröder och pappa som åtalades, men endast en av bröderna som dömdes för själva mordförsöket. Övriga dömdes för skyddande av brottsling och misshandel. Det var alltså inte tal om att döma även de övriga inblandade för anstiftan eller medhjälp till mordförsök, trots att det fanns flera tecken på att de fyra tilltalade agerade i samförstånd. I det fjärde fallet, dvs. Gävlefallet, åtalades och dömdes sex personer som varit direkt inblandade i dödsmisshandeln för mord. Tre andra nära släktingar till gärningspersonerna, som bidragit med bl.a. alibi, frikändes helt för att det inte gick att bevisa deras kännedom om brottsplanen. Men av domen och förundersökningsprotokollet framgår det att även andra personer från Z:s familj förmodligen kände till och var med på att R behövde dö. I domen står det t.ex. att modern vid ett tillfälle innan själva mordet, då offret R jagats men lyckats komma undan, uppgivet uttryckt: ”det var ju ett bra tillfälle...”.

I övriga fall är det endast den direkta gärningsmannen som åtalas och döms. Betyder detta att de agerat helt på egen hand? Nej, tvärtom finns det, särskilt vid en närmare undersökning av förundersökningsprotokollen, tydliga tecken på att flera andra personer åtminstone känt till brottsplanen. I sammanhanget bör särskilt Hallelunda-målet, Landskronafallet lyftas fram.

I Hallelunda-målet kan detta bl.a. utläsas av det samtal som offrets morbror hade med gärningsmannens familj, där det framgick att M hade ”halalslaktats” för att hon var en dålig flicka och att de var stolta över S. Av såväl domen som förundersökningsprotokollet framgår det vidare att S hade regelbunden kontakt med sin familj innan mordet, samt att S familj även vid andra tillfällen riktat hot om att döda de kvinnor inom familjen som inte lever enligt strikta hedersnormer. Likaså framgår det av domen att M:s egen släkt i efterhand undrat om M var ”skyldig” eller inte, och att om hon var det skulle S ha rätt att ta hennes liv. Det framstår sammantaget som klart att mordet på M har varit lika mycket en angelägenhet för S släkt som för honom själv.

I Landskronafallet framgår det av förundersökningsprotokoll såväl som av domen att den precis 17 år fyllda gärningsmannen hade frekvent kontakt med fadern dagarna innan och efter dådet. Det framgår också att fadern visade sympati för B:s handlande och tyckte efter mordet synd om honom för att han satt i häktet. Med hänsyn till att den som, enligt hederskulturen, står högst i status är fadern och att det inte sällan är bröders uppgift att kontrollera sina systrar, framstår det som ett rimligt antagande att B i själva verket agerade på uppdrag av fadern. Men faderns, eller någon annans, eventuella delaktighet i mordet utreddes inte vidare. En mycket intressant aspekt är att försvararen till den tilltalade menade att det faktum att dådet var hedersmotiverat borde utgöra en förmildrande omständighet, eftersom B känt sig pressad och förmått av andra att utföra dådet. Försvararen syftade då på fadern och M:s ex-make i hemlandet, men sedan rätten nekat försvarets begäran om att förhöra även dem kvarstår deras eventuella inblandning som outredd.

Det finns alltså konkreta omständigheter som pekar på att det i vart fall i två av de undersökta fallen fanns skäl att utreda anstiftan eller medhjälp från gärningsmannens familjemedlemmar. Trots det har rättsliga åtgärder i princip uteslutande riktats endast mot den direkta gärningsmannen eller andra som varit närvarande på brottsplatsen. Mer om detta i avsnitt 5.4.2.

5.2.3 Sammanfattande kommentarer

För att sammanfatta hur hedersvåldet manifesteras svenska rättsfall så kan det först konstateras att gärningarna och omständigheterna stämmer väl överens med den bild av hedersrelaterat våld som målats upp i kapitel 2 ovan. Våldet har en tydligt kollektiv prägel på så sätt att dåden utförs av en eller flera av offrets närstående, alltid män, och gärningsmannens familj kan inte sällan antas ha kännedom om brottsplanen och i vart fall ställer den sig på gärningsmannens sida efter dådet. Vidare utförs våldet ofta på ett särskilt brutalt sätt genom att offret får genomgå tortyrliknande behandling med rituella inslag innan dödens inträffande.

5.3 Rättssystemets hantering

Uppsatsens tredje frågeställning tar sikte på hur det svenska rättssystemet hanterar våld som begås med hedersmotiv. Till att börja med tål det att upprepas att det, som det ser ut idag, inte

finns några bestämmelser som särskilt reglerar hedersvåld. Polis, åklagare och domstolar har således att utreda, åtala och döma hedersbrott utifrån ramarna för de vanliga straffbuden. Inom dessa ramar är emellertid frågan om heder högst relevant, kanske framförallt för att det i princip finns utrymme för rätten att se hedersmotivet som en straffvärdeshöjande försvårande omständighet enligt brottsbalken 29 kap. 1 §.

5.3.1 De aktuella fallen

I avsnitt 3.3 anfördes att en viss utveckling skett på området avseende domstolarnas hantering, från att de tidigare i det närmaste sett hedersmotivet som en förmildrande omständighet till att numera snarare se det som en försvårande sådan. Men vid en närmare undersökning av de aktuella rättsfallen framträder en bild av situationen som är något mer komplex än så.

Till att börja med är det endast i Hallelunda-målet och Landskronafallet som både tingsrätten och hovrätten gör någon form av ställningstagande och betraktar hedersmotivet som en försvårande omständighet efter att öppet ha hanterat frågan i domskälen. I båda fallen är hedersmotivet även upptaget i åklagarens gärningsbeskrivning, och innan dess framgår det tydligt av förundersökningsprotokollen att polis och åklagare har bedrivit förundersökningen utifrån premissen att dådet är hedersrelaterat.

I Märstafallet går emellertid varken tingsrätt eller hovrätt överhuvudtaget in på frågan om motivet bakom dådet var heder, trots att flera tydliga tecken på att dådet var hedersrelaterat var förhanden, t.ex. något så konkret som att någon skrek på ”döda, det handlar om heder och det är legalt att döda för hedern”. En anledning till att domstolen inte tar ställning till hedersfrågan kan dock vara att åklagaren inte tog upp hedersaspekten i sin sakframställan. I kontrast till Hallelunda-målet och Landskronafallet är hedersaspekten någonting som man inte heller i förundersökningen lade något fokus på. Inte ens när en målsägande under ett förhör, eller en syster till en annan målsägande i ett annat förhör, påtalade att dådet var hedersmotiverat undersökte man detta vidare.

I Gävle-fallet är hedersaspekten särskilt tydlig, dels på grund av omständigheterna i fallet, men också på grund av att ett par av de tilltalade själva påpekade att dådet var hedersmotiverat. Både förundersökning och själva rättegången präglades av hedersfrågan.

Åklagarna menade också att mordet var hedersmotiverat och kallade dessutom en sakkunnig till att uttala sig om just hedersfrågan. I sin slutliga bedömning konstaterade även domstolen att motivet bakom dådet av allt att döma var att återupprätta familjens och den äkta mannens heder. Trots detta var hedersmotivet ingenting som tingsrätten tog upp som en omständighet som påverkade straffvärdet.

I Södertälje-målet var det egentligen endast under förundersökningen som hedersfrågan var aktuell. Polis och förhørsledare ställde frågor om kultur och heder och pressade särskilt den tilltalade på om hans motiv kan tänkas ha varit hedersrelaterat. Under rättegången var det däremot knappt någonting som omnämndes, bortsett från att L:s mor påtalade hedersaspekten under sitt vittnesförhör. Åklagaren förde det inte heller på tal och domstolen berörde det inte i sin dom.

Även i Årsta-målet bedrevs förundersökningen tidigt utifrån en tanke om att mordet var hedersrelaterat, bl.a. genom att förhørsledare aktivt ledde in förhören på frågor kring kultur och heder. Under huvudförhandlingen lyfte åklagaren fram att motivet bakom dådet var heder och anförde att det skulle utgöra en försvarande omständighet. Domstolen, som endast i mycket liten utsträckning berörde hedersaspekten, ansåg emellertid inte att hedersmotivet var bevisat och tog därmed inte ställning till om det skulle utgöra en försvarande omständighet.

I Mariannelund-målet bedrevs även där förundersökningen utifrån en stark misstanke om att brottet var hedersrelaterat. Förundersökningsmaterialet utgörs av ett mycket stort antal förhör med släktingar, vänner och bekanta, där det i flera förhör, särskilt med offrets systrar, framgår att dådet var hedersrelaterat. Trots det kallas ingen av dessa till att vittna och under huvudförhandlingen kommer hedersaspekten knappt på tal, varken från åklagarens eller domstolens sida.

I det sista fallet var det återigen egentligen endast under förundersökningen som hedersfrågan berördes, men utredningen är inte särskilt djupgående. Det finns ett PM där det konstateras att motivet bakom dådet verkar vara heder, och därutöver är det i princip bara i förhören med de tonåriga barnen som hedersaspekten kommer fram. Någon kartläggning av släkt eller förhör med andra familjemedlemmar finns inte, utan fokus i förundersökningen verkar i stort sett uteslutande ha legat på vad som hände under morddagen. Hedersaspekten berördes överhuvudtaget inte av varken åklagare eller domstol. Åklagaren verkar emellertid ha ändrat

sig då förhör angående bl.a. R:s engagemang i en kvinnorättsorganisation återkallats i sista stund.

5.3.2 Kan hanteringen sägas vara enhetlig?

Utifrån ovanstående kan det konstateras att störst fokus på hedersfrågan läggs under förundersökningen, där polis och åklagare i sju fall av åtta i någon mån identifierar hedersfrågan och utreder eller beaktar den. I fyra fall tas frågan om hedersmotiv upp av åklagare och domstol, om än i mycket varierande omfattning. I dessa fyra fall anser domstolen att hedersmotivet är bevisat i tre fall, att det inte är bevisat i ett fall och att det ska utgöra en försvårande omständighet i två fall. Det bör också nämnas att domstolen, i det fall då hedersmotivet inte ansågs vara bevisat, endast i mycket liten utsträckning berörde hedersfrågan.

Domstolarnas benägenhet att hantera hedersaspekten i ett mål verkar vara kopplad till hur åklagaren väljer att driva åtalet. Men även i de fyra fall där domstolen tar upp hedersfrågan skiljer domstolen sig åt i hur man resonerar, t.ex. avseende vilka kriterier som ska vara ledande för om brottet var hedersmotiverat eller huruvida hedersmotivet ska utgöra en försvårande omständighet.

I Hallelunda-målet framstår det som att domstolen ser hedersmotivet som en försvårande omständighet enligt brottsbalken 29 kap. 1 §, och nämner även ett antal omständigheter som skulle kunna ses som kriterier för att dådet är hedersmotiverat. Bl.a. hänvisade domstolen till att gärningsmannen försökt tvinga offret att be en särskild bön innan hon dog, att han förklarat att han skulle halalslakta henne, att hon haft flera skador som tytt på tortyrliknande misshandel samt att omständigheterna även i övrigt tydde på att motivet bakom dådet var att återupprätta sin heder sedan att han delgivit sin familj sina – uppenbart ogrundade – misstankar om att hustrun var otrogen.

I Landskronafallet menade domstolen att det av utredningen framgick att motivet till gärningen var att återupprätta familjens heder, och att gärningsmannen *därvid visat stor hänsynslöshet*. I detta fall verkar alltså domstolen ha kopplat hedersmotivet till brottsbalken 29 kap 2 § p. 2. Några särskilda kriterier för varför dådet skulle anses vara hedersrelaterat redovisades inte.

I Gävlefallet framhåller domstolen att det framgått av bl.a. tre av de åtalade att dådet var hedersrelaterat, samt att den utlösande faktorn verkar ha varit spridningen av bilderna på R och Z vilket enligt domstolen stämde bra överens med det som bl.a. av sakkunnigvittnet framkommit om mannens skyldighet att upprätthålla sin heder. Men domstolen beaktade i övrigt inte hedersmotivet som någon omständighet som var försvårande och man verkar inte heller ha utgått ifrån några särskilda kriterier i sin bedömning.

I Mariannelund-målet fäste domstolen inget avseende t.ex. vid att läppar och näsa var avskurna vid bedömningen av om brottet var hedersrelaterat. Domstolens kriterier verkar istället särskilt ha kretsat kring om äktenskapet mellan Z och A var påtvingat. Eftersom det endast var arrangerat ansåg domstolen att något hedersmotiv inte kunde anses vara bevisat.

Beträffande åklagarnas benägenhet att lyfta fram hedersaspekten i sina åtal är det svårt att koppla detta till någon särskild orsak. Det verkar finnas ett visst samband mellan graden av utredning av hedersfrågan i förundersökningen och benägenheten att ha med det i åtalet, men samtidigt är det naturligt med tanke på att åklagaren säkerligen har varit med och i någon mån styrt förundersökningen utifrån hur denne ämnat lägga upp sitt åtal. Åklagarens intresse och kunskapsnivå kring hederskulturer framstår därmed som en viktig faktor i sammanhanget. En annan orsak skulle kunna vara att hedersaspekten är mer framträdande i en del fall än andra. Det framstår som mer naturligt att utreda ett brott såsom hedersbrott om t.ex. gärningsmannen själv uttrycker att så är fallet, än om hedersaspekten är någonting bakomliggande men som aldrig explicit kommer på tal. Samtidigt ska det sägas att även i fall där hedersaspekten är i princip uppenbar, såsom i Mariannelund-målet, kan det hända att åklagaren och domstolen väljer att helt bortse från detta.

Den sammantagna bilden är att rättssystemets hantering är oenhetlig och det kan därmed ifrågasättas om kraven på likabehandling uppnås. Ett gemensamt problem för både åklagare och domstolar är förmodligen en inte oväsentlig osäkerhet kring hur hedersrelaterad brottslighet bör hanteras, om det ska utgöra en straffskärpande grund eller ej och hur bedömningen huruvida ett brott är hedersrelaterat eller ej ska ske (där domstolarna verkar utgå ifrån olika kriterier). Det är egentligen inte särskilt märkligt med tanke på att det inte existerar några tydliga riktlinjer för varken åklagare eller domstolar att förhålla sig till i fråga om hedersrelaterad brottslighet. Hedersbegreppet är dessutom komplext och svårt att förhålla sig till om man saknar utbildning på området. Utan riktlinjer för den rättsliga hanteringen blir

också hedersaspektens relevans för åtalet oklar vilket avspeglar sig i att hedersaspekten ibland tas upp, och ibland inte.

5.4 Diskussion – vilka problem kan identifieras?

5.4.1 Hedersmotiv och straffvärde

När det konstateras att riktlinjer saknas för hur denna typ av våld ska hanteras, att rättstillämpningen är oenhetlig och att det verkar råda viss brist på kunskap hos domstolarna ligger det nära till hands att dra slutsatsen att rättssystemet brister i effektivitet eller till och med i kravet på likabehandling. Så behöver det emellertid inte med nödvändighet vara.

Sett till straffvärdesbedömningen överlappar, som nämnt i kapitel fyra, flera av de i brottsbalken 29 kap. 1-2 §§ uppräknade omständigheterna med vanliga omständigheter vid hedersmord. Beträffande de undersökta fallen kan det konstateras att de, de facto, gått till åtal och gärningsmännen har dömts till extremt hårda straff. I flera av fallen rör det sig om straffvärden motsvarande livstids fängelse vilket innebär att domstolen, oavsett om den särskilt beaktat hedersmotivet som en försvårande omständighet eller ej, ändå funnit att det råder flera så pass många synnerligen försvårande omständigheter att livstidsstraffet ansetts vara motiverat.

Trots detta är det naturligtvis ett problem att domstolarna inte behandlar hedersvåld enhetligt. Om hedersvåld utgör en försvårande omständighet i vissa fall, och andra inte, finns det en påtaglig risk att lika fall bedöms olika. Om domstolen i t.ex. Märstafallet hade beaktat hedersfrågan som särskilt försvårande, skulle det då ha blivit hårdare straff för någon eller några av de inblandade? Detta är en problematik som måste uppmärksammas och lösas, förslagsvis genom någon form av klargörande i lag eller praxis av om hedersmotiv på något sätt ska utgöra en straffvärdespåverkande omständighet.

5.4.2 Borde fler åtalas för medverkan?

I de undersökta fallen har rättssystemet varit förhållandevis effektivt när det kommer till att bestraffa de direkta gärningsmännen. Vad som dock skulle kunna ifrågasättas är rättssystemets förmåga att lyfta blicken och se till det sammanhang som hedersrelaterat våld utövas i.

I samtliga undersökta fall ligger fokus i åtalet på isolerade händelser där blicken i stort sett endast riktas mot de direkta gärningsmännen. Som det framgår särskilt av avsnitt 5.2.2 ovan är det emellertid ovanligt vid hedersrelaterad brottslighet att gärningsmannen agerar helt på egen hand. Redan i samband med de omtalade hedersmorden omkring millennieskiftet lyfte bland annat Mahmoudi (se avsnitt 2.2.3) fram att en förutsättning för att kunna angripa hedersvåldet är att även de som pressar på för våld och mord i hederns namn ställs under någon form av straffhot. Sett till de undersökta fallen framstår det som klart att det i flera fall finns flera tydliga omständigheter som pekar på att en eller flera av gärningsmannens familjemedlemmar antingen varit drivande i, eller åtminstone känt till, brottsplanen. Trots detta är det endast de direkta gärningsmännen som överhuvudtaget verkar påtänkta att åtalas för brott. Vän av ordning frågar sig varför ingen uppmärksamhet riktas åt eventuella medhjälpare och anstiftare. Sett till de yttre gränserna för tillämpningen av brottsbalken 23 kap. 4 § (se avsnitt 3.2 ovan) borde det, åtminstone i teorin, ha varit fullt möjligt att åtala även t.ex. fadern och/eller maken i Landskronafallet för medhjälp till mord eller t.o.m. anstiftan. Men det görs inte ens en utredning om dessas eventuella involvering i brottet vilket är anmärkningsvärt.

En anledning kan vara att det är svårt att leda medverkan, särskilt uppsåt till medverkan, i bevis. T.ex. i Gävlefallet, där åklagaren ville fälla två personer som bistått gärningsmännen med alibin för medhjälp till mord, gick det enligt rätten inte att bevisa att brottsplanen var känd även för dessa. En fråga som bör beaktas i sammanhanget är emellertid om ett konstaterat hedersmotiv i ett dylikt brott borde kunna utgöra ett indicium för att fler än gärningsmannen känner till brottsplanen. I t.ex. Gävlefallet förefaller det enligt undertecknads mening som exceptionellt osannolikt att någon sådan kännedom inte fanns. Till och med modern verkar ju ha känt till planen (se avsnitt 5.2.2) och flera familjemedlemmar var helt öppna med att R behövde dö. Med hänsyn till hedersvåldets kollektiva karaktär och den svenska rättens princip om fri bevisprövning, borde det i vart fall i teorin inte vara omöjligt. I praktiken skulle emellertid sådan bevisprövning framstå som diskriminerande och olämplig. Svårigheter att leda medverkan i bevis kan dock inte ursäktas underlåtenheten att ens göra ett försök.

Slutsatsen måste således här bli att rättssystemet brister i sin effektivitet avseende hur man förhåller sig till hedersvåldets kollektiva aspekt, och detta är en problematik som bör uppmärksammas. Så länge blicken i princip endast riktas mot gärningsmannen kommer

personer som implicit eller explicit uppmuntrar eller uppmanar till hedersvåld att gå straffria, trots att handlandet i många fall borde kunna falla in under lagens bestämmelser om t.ex. medhjälp eller t.o.m. anstiftan. Särskilt när gärningsmannen är en ung man borde kanske brottet utredas mer utifrån ett antagande om att han agerat på annans, t.ex. faderns, order eller uppmaning.

5.4.3 Borde hedersvåld överhuvudtaget särbehandlas?

Som avslutande diskussion avses här tas upp frågan om huruvida hedersvåld överhuvudtaget bör särbehandlas, och i så fall hur. Enkelt uttryckt: på vilket sätt särskiljer sig egentligen hedersvåld från annat våld så till den grad att det motiverar särbehandling? En problematik som har identifierats är ju som bekant att domstolarna verkar oense om huruvida hedersmotivet alls är någonting som bör tas upp och beaktas. Särbehandling kan åstadkommas genom att en lag som specifikt behandlar våld som sker med heder som motiv stiftas, t.ex. att hedersmotiv förs in som straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 §, alternativt att en tydlig motsvarande praxis utarbetas.

På förundersökningsnivå är de praktiska förtjänsterna att särbehandla brott med misstänkt hedersmotiv tämligen uppenbara. Hedersvåld har en viss karaktäristik som gör att det skiljer sig från ”vanlig” brottslighet och därmed inte lämpar sig att utredas som sådan. T.ex. är våldet kollektivbaserat och ofta sanktionerat av familjen vilket kanske innebär att särskilt stöd och skydd måste ges till målsäganden eller andra utsatta familjemedlemmar. Likaså bör förmodligen inte förhör hållas med vissa närstående närvarande då dessa kanske är mer lojala mot gärningsmannen än mot offret. En förståelse för hur och av vem hedersvåld utövas kan också leda till att misstankar kan riktas inte bara mot gärningsmannen utan även andra närstående som varit involverade i brottet.

När man lämnar förundersökningsstadiet och går till åtal är det dock inte lika uppenbart varför hedersvåldet bör särbehandlas. Av förarbetena till brottsbalken 29 kap. 1 §, framgår det att det är de objektiva omständigheterna som ska vara ledande för straffvärdesbedömningen, men att det om gärningsmannens angrepp utgör en kränkning av ett *särskilt skyddsvärt intresse* kan finnas anledning att se särskilt allvarligt på detta. I sammanhanget skulle man kanske kunna betrakta hedersvåld som en form av angrepp på grundläggande svenska samhällsvärden, t.ex. om jämställdhet mellan könen och individens

rätt att leva ett fritt liv. Denna uppfattning speglas också i viss mån av hur domstolarna i några av de undersökta fallen i samband med valet av påföljd uttrycker sin avsky mot de begångna brotten och därigenom verkar vilja sända en tydlig signal om samhällets avståndstagande. Det framstår inte som helt osannolikt att anledningen till att just hedersvåld upplevs som så upprörande för många är att det betraktas som ett angrepp på grundläggande svenska samhällsvärden. Om man anser att hedersvåld utgör ett angrepp på grundläggande samhällsvärden skulle det kunna vara en anledning att särbehandla hedersvåldet i praxis eller lagstiftning.

Särbehandling av hedersvåld skulle också kunna vara motiverat utifrån ett allmänpreventivt perspektiv. De individer som uppmuntrar och uppmanar till hedersvåld framstår som ett av de största problemen, och om omgivningens tryck på gärningsmannen upphörde eller minskade skulle förmodligen hedersvåldet minska i motsvarande mån. En förutsättning för detta är att dessa ställs under straffhot. En tydligare straffrättslig särbehandling av hedersvåld skulle kunna verka avskräckande, och dessutom leda till att fler eventuella medhjälpare och anstiftare började utredas och åtalas, eftersom man i det brottsutredande arbetet då skulle vara mer tvingad att utreda eventuell hedersproblematik. Det sistnämnda är emellertid egentligen snarare en fråga om att man i den brottsutredande verksamheten måste ha förståelse för hedersvåldets systematik och särskilt dess kollektiva karaktär, och det kan lika gärna åstadkommas genom att polis och åklagare utbildas om hedersvåld.

Särbehandling av hedersvåld bör emellertid också ifrågasättas ur ett rent principiellt perspektiv. Kan bestämmelser som specifikt tar sikte på hedersvåld t.ex. införas utan att efterlevnaden av skuldprincipen eller legalitetsprincipen äventyras? Det finns naturligtvis också en risk för att även en neutralt utformad bestämmelse skulle få en diskriminerande funktion, då den i praktiken endast skulle tillämpas på vissa minoritetsgrupper. Det vore mycket olyckligt och olämpligt om allt våld som sker i en viss kulturell kontext plötsligt började betraktas som mer allvarligt. Det måste således vara praktiskt möjligt för domstolarna att särskilja våld som sker i en hederskontext från våld som sker med ett hedersmotiv, där endast det senare i så fall kan få anses vara mer straffvärt, för att en särbehandling ska kunna vara acceptabel. Det är inte heller säkert att ”hedersmotiv” kan utformas på ett tillräckligt tydligt sätt för att kunna fylla funktionen som ett rekvisit i en bestämmelse.

Det finns argument för och emot särbehandling, men med hänsyn till avsaknaden av enhetlig rättstillämpning måste det nog till någon form av ställningstagande, i vart fall avseende om hedersmotiv ska utgöra en försvårande omständighet. Högsta domstolen har varit ovillig att ta upp frågan och ge vägledning åt rättstillämpningen i snart tre decennier vilket antyder att HD inte anser att detta är en fråga som passar sig för att hanteras av domstolarna. Frågan bör därför istället hanteras av våra folkvalda politiker och eventuell särbehandling ske genom lagstiftning. Undertecknad finner det svårt att ta ställning för eller mot ett införande av hedersmotiv som särskild försvårande omständighet. Det är i hög grad en värderingsfråga, där viljan att kriminalisera ett upplevt angrepp på grundläggande samhällsvärden primärt måste vägas mot de praktiska svårigheterna vid tillämpningen av en sådan lagstiftning, samt risken för diskriminerande effekter. Under förutsättning att en tillräckligt tydlig bestämmelse kan utformas framstår införandet av hedersmotiv som särskild försvårande omständighet emellertid som bättre än den oklara situation som föreligger idag.

5.5 Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis har denna uppsats utgått ifrån fyra huvudsakliga frågeställningar. Dessa har syftat till att undersöka *vad hedersvåld är och hur det bör definieras*, *hur hedersvåldet manifesteras i svenska rättsfall*, *hur rättssystemet hanterar hedersrelaterat våld idag*, samt *vilken problematik som uppstår i domstolarnas hantering av hedersrelaterat våld*.

Vad hedersrelaterat våld är och hur det kan definieras sammanfattas enklast på följande vis: *Hedersrelaterat våld är våldshandlingar som syftar till att kontrollera, bestraffa eller hämnas på någon som genom brott mot den sociala normen, särskilt kyskhetsnormen, kränkt eller riskerar att kränka individens eller familjens heder, och där motivet bakom handlingen är att återupprätta eller upprätthålla hedern. Hedersrelaterat våld riktas mot en närstående eller annan som medverkat till den närståendes normbrott, och våldet är sanktionerat, eller i vart fall – utifrån gärningsmannens perspektiv – accepterat, av familjen.*

Vidare kan det sägas att det hedersrelaterade våldet i de undersökta målen, dvs. fall av mord och försök till mord, kommer till uttryck på ett sätt som i stor utsträckning följer det mönster som målas upp i forskningen. Motivets bakom dåden kretsar kring makans eller en annan kvinnlig familjemedlems sexualitet och kyskhetsnorm, och dåden i sig präglas av stor brutalitet med såväl rituella som tortyrliknande inslag.

Beträffande den rättsliga hanteringen har den visat sig vara oenhetlig beträffande hur hedersfrågan tas upp och hanteras i målen. I vissa fall har såväl förundersökning som åtal och dom präglats av frågan. I dessa fall har hedersmotivet också ibland, och ibland inte, befunnits utgöra en försvårande omständighet. I andra fall berörs frågan knappt överhuvudtaget trots tydliga indikationer på att brottet är hedersrelaterat. Detta beror förmodligen på osäkerhet och avsaknad av riktlinjer, särskilt för domstolarna. Den oenhetliga hanteringen har emellertid i de undersökta fallen inte lett till att straffvärdet bedömts olika. Samtliga fällda tilltalade har dömts till mycket hårda straff. Det oklara rättsläget kan likväl föranleda att lika fall behandlas olika. Rättssystemet brister också när det kommer till att utreda och eventuellt åtala närstående till offret och gärningsmannen. I flera fall har det framgått att närstående känt till brottsplanen och förmodligen också i någon grad främjat brottet. Med hänsyn till hedersvåldets kollektiva karaktär är det nödvändigt att en förändring sker här för att straffrätten ska kunna fungera avskräckande i förhållande till de som uppmanar eller uppmuntrar till våld.

Med hänsyn till att rättssystemet verkar osäkert på hur hedersrelaterat våld ska hanteras, och har så varit under åtminstone ett par decennier, samt att Högsta domstolen än så länge inte visat något intresse för att ta ställning i dessa frågor, framstår det som att det krävs ett politiskt ställningstagande angående om hedersvåld rättsligt ska särbehandlas. Det är kanske också mest rimligt med tanke på att det är fråga om ganska känsliga frågor. Främst bör frågan om huruvida hedersmotiv ska utgöra en straffskärpningsgrund avgöras. Att brott som sker med heder som motiv kan betraktas som en kränkning av grundläggande samhällsvärden som utgör särskilt skyddsvärda intressen, såsom jämställdhet mellan könen och alla individers rätt till ett fritt liv, bör då vägas mot risken att även en neutralt utformad bestämmelse praktiken får en diskriminerande funktion, då den i praktiken endast skulle riktas mot vissa minoritetsgrupper. Om hedersvåld ska särbehandlas på något sätt är det också särskilt viktigt att bestämmelser utformas på ett så pass tydligt sätt att domstolar kan bedöma dessa frågor på ett enhetligt sätt för att kunna upprätthålla likabehandling. För detta krävs en tydlig definition av vad hedersvåld är samt tydliga kriterier som vägleder bedömningen i det enskilda fallet.

Under förutsättning att en sådan tydligt tillämpbar bestämmelse kan utformas framstår ett införande av hedersmotiv som straffskärpande grund som bättre än den förevarande situationen med oklarheter och potentiellt bristande likabehandling i straffvärdesbedömningen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 2005:41 *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*

SOU 2014:49 *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga*

SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*

Ds 2017:38 *Livstidsstraff för mord*

Motion 2016/17:391 *Hedersbrott som egen brottsrubricering*

Motion 2017/18:3736 *Bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck*

Proposition 1987/88:120 *om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Justitieutskottets betänkande 2012/13:JuU10 *Straffrättsliga frågor*

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus, Uppsala, 2013

Borgeke, Martin, Månsson, Catharina, Sterzel, Georg, *Studier rörande påföljdspraxis*, Jure Förlag, Stockholm, 2016

El Feki, Shereen, *Sex and the Citadel: intimate life in a changing Arab world*, Vintage Books, London, 2014

Eldén, Åsa, och Westerstrand, Jenny, 'Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord', i: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3, 2004

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken: en kommentar. Del 2, (13-24 kap.): brotten mot allmänheten och staten m.m.*, Nordstedts juridik, Stockholm, 2009

- Jareborg, Nils, *Allmän Kriminalrätt*, Iustus, Uppsala, 2001
- Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013
- Mahmoudi, Said, 'Om hedersmord', i: JT nr 1 2002/03
- Miller, William Ian, *Eye for an Eye*, Cambridge University Press, New York, 2006
- Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, i: SvJT 2004 (s. 105-145)
- Rexvid, Devin & Schlytter, Astrid, *Mäns heder – Att vara både offer och förövare*, Studentlitteratur, Lund, 2016
- Rodriguez Mosquera, P.M., *Honor and emotion, The Cultural Shaping of Pride, Shame and Anger*, University of Amsterdam, Amsterdam, 1999
- Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, i: Tidsskrift for Rettsvitenskap nr 04-05 2005 (Volume 118) (s. 648-656)
- Weiner, Mark S., *Rule of the Clan*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2013
- Wikan, Unni, *En fråga om heder*, Ordfront, Stockholm, 2005

Rapporter

- FN rapport *Arab Human Development Report 2004: Towards Freedom in the Arab World* (UN, 2005)
- NCK rapport 2010:1 *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*
- Åklagarmyndighetens handbok: *Hedersrelaterat våld*, 2006

Elektroniska källor

- Amnesty, *Hedersmord*, <<https://www.amnesty.se/vad-gor-vi/kvinnors-rattigheter/vald-mot-kvinnor/hedersmord/>>, besökt den 3 december 2017 kl 12.47 [cit. Amnesty, Hedersmord]
- NCK, *Begreppet heder*, <<http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/begreppet-heder/>>, besökt den 3 december 2017 kl. 12.44 [cit. NCK, Begreppet heder]
- United Nations Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/55/66, 31 januari 2001

Artiklar hämtade från massmedia

Aftonbladet TV, *Åsa Regnér om hedersvåldet: "Det här ska försvinna, det ska bort"*, <<https://tv.aftonbladet.se/abtv/articles/218082>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:06.

Aftonbladet, *Forskare: "240 000 unga i Sverige kan vara drabbade"*, <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/knnm9/forskare-240-000-unga-i-sverige-kan-vara-drabbade>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:03

Barometern, *Lagstifta mot hedersbrott*, <<http://www.barometern.se/debatt/lagstifta-mot-hedersbrott/>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:54

Dagens Juridik, *"Vi har helt tappat greppet och varit naiva" – men åklagarna låter sig inte skrämmas*, <<http://www.dagensjuridik.se/2017/10/vi-har-helt-tappat-greppet-och-varit-naiva-men-aklagarna-later-sig-inte-skrmmas>>, besökt den 30 november 2017 kl. 18.26.

Dagens Nyheter, *Fadime mördades för att hon var kvinna – lättvindiga förklaringar gynnar rasisterna och det svenska manssamhället*, <<https://www.dn.se/arkiv/kultur/debatt-kulturella-hedersmord-fadime-mordades-for-att-hon-var-kvinna-lattvindiga-forklaringar-gynnar/>>, besökt den 26 november 2017 kl. 10:53

Dagens Nyheter, *Kulturella hedersmord: den stora skräcken för skillnader*, <<https://www.dn.se/arkiv/kultur/debatt-kulturella-hedersmord-den-stora-skracken-for-skillnader/>>, besökt den 19 november 2017 kl. 10:56.

Göteborgs-Posten, *GP AVSLÖJAR: 527 unga offer för hedern*, <<http://www.gp.se/nyheter/hedersflickorna/gp-avslöjar-527-unga-offer-for-hedern-1.4310835#/>>, besökt den 9 november kl. 09:03.

Göteborgs-Posten, *Masoud Kamali svarar Thomas Gür*, <<http://blogg.gp.se/ledarbloggen/2017/04/20/masoud-kamali-svarar-thomas-gur/>>, besökt den 31 augusti 2017 kl. 10:45

Svenska Dagbladet, *"Peka ut hedersbrott i särskild lagstiftning"*, <<https://www.svd.se/peka-ut-hedersbrott-i-sarskild-lagstiftning>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:56.

Sveriges Radio, *Vart tionde mord har hedersförtecken*, <<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/932132?programid=4702>>, besökt den 9 november 2017 kl. 09:03

SVT Nyheter, *Dags för Sverige att lagstifta om hedersbrott*,

<<https://www.svt.se/opinion/dags-for-sverige-att-lagstifta-om-hedersbrott>>, besökt den 23 november 2017 kl. 14:54

SVT Nyheter, *Hedersmotiv förmildrande omständighet*,

<<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/hedersmotiv-formildrande-omstandighet>>, besökt den 11 oktober 2017 kl 10:19

Rättsfallsförteckning

”Hallelunda-målet” – Svea Hovrätt mål nr B 905-13, dom 2013-10-16

”Landskronafallet” – Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr B 334-13, dom 2013-05-07

”Märstafallet” – Svea hovrätt mål nr B 3447-13, dom 2015-06-24

”Gävlefallet” – Gävle tingsrätt mål nr B 922-16, dom 2017-07-14

”Södertälje-målet” – Svea hovrätt mål nr B 3760-14, dom 2014-07-07

”Årsta-målet” – Svea hovrätt mål nr B 1520-16, dom 2016-04-19

”Mariannelund-målet” – Göta hovrätt mål nr B 3278-16, dom 2017-02-03

”Alingsås-fallet” – Hovrätten för västra Sverige mål nr B 2577-13, dom 2013-07-05

NJA 2007 s. 194

NJA 2013 s 376

NJA 2016 s. 3

NJA 1984 s 922

NJA 2004 s. 437

RH 2010:64

RH 2011:69

RH 1999:106

RH 1990:125

RH 1998:8

Göta hovrätt mål nr B 2164-10, dom 2010-10-04

Svea Hovrätt mål nr B 4651-02, dom 2002-05-31

Falu tingsrätt mål nr B 2009-17, dom 2017-09-27